QL
461
P544
ENT

PHEGEA

driemaandelijks tijdschrift van de
VLAAMSE VERENIGING VOOR ENTOMOLOGIE
Afgiftekantoor 2170 Merksem 1 ISSN 0771-5277
Periode: oktober – november – december 2004 Erkenningsnr. P209674

Redactie: Dr. J.–P. Borie (Compiègne, France), Dr. L. De Bruyn (Antwerpen), T. C. Garrevoet (Antwerpen), B. Goater (Chandlers Ford, England), Dr. K. Maes (Tervuren), Dr. K. Martens (Brussel), H. van Oorschot (Amsterdam), W. O. De Prins (Antwerpen).
Redactie-adres: W. O. De Prins, Nieuwe Donk 50, B-2100 Antwerpen (Belgium).
e-mail: willy.deprins@antwerpen.be.

Jaargang 32, nummer 4 1 december 2004

Trekvlinders in 2002, negentiende jaarverslag (Lepidoptera)

SMITHSONIAN
JAN 10 2005
LIBRARIES

Bart Vanholder

Résumé. Lépidoptères migrateurs en 2002 dixneuvième rapport (Lepidoptera)
Rapport sur les migrateurs observés en Belgique en 2002. Nous donnons un tableau avec information sur les migrateurs par décade.

Abstract. Migrant Lepidoptera in 2002 nineteenth annual report (Lepidoptera)
Report on migrants observed in Belgium in 2002. A summarising table with all information on Belgian migrants and vagrants per decade is given at the end.

Key words: Migrating Lepidoptera – Belgium.

Vanholder, B.: Hoogstraat 50, B-9450 Haaltert. E-mail: bvholder@club.worldonline.be
http://trekvlinders.members.easyspace.com

Inleiding

Het jaar 2002 was niet erg succesvol voor trekvlinders. Vele soorten ontbraken zelfs totaal op de waarnemingslijstjes. Van enkele soorten konden we dan toch van duidelijke migratie spreken en we behaalden mooie aantallen, o.a. *Plutella xylostella, Vanessa cardui, Macroglossum stellatarum, Colias crocea, Heliothis peltigera, Mythimna unipuncta* en *Rhodometra sacraria*. Ik ontving waarnemingslijstjes van 139 personen. Er waren 47 nachtvlinderspecialisten die hun medewerking boden. Dit is een goede verbetering tegen vorig jaar. Enkele mensen gaven hun gegevens reeds per e-mail in elektronische vorm door. Dit helpt natuurlijk erg veel bij de verwerking ervan. Mag ik vragen om het datumveld echter steeds als één veld van het type dd-mm-jjjj weer te geven. Voor de nomenclatuur en systematiek werd De Prins (1998) gevolgd. Als aanduiding voor het voorkomen van vlinders wordt volgende richtlijn gevolgd:

Regelmatig (jaarlijks voorkomend, uitzonderlijk ontbrekend gedurende 1 jaar).

Onregelmatig (1 keer per 2 jaren, in regel niet jaarlijks voorkomend).
Zeldzaam (max. 1 keer per 5 jaren waargenomen).
Zeer zeldzaam (max. 1 keer per 10 jaren).
Uitzonderlijk (1 keer per 20 jaren).

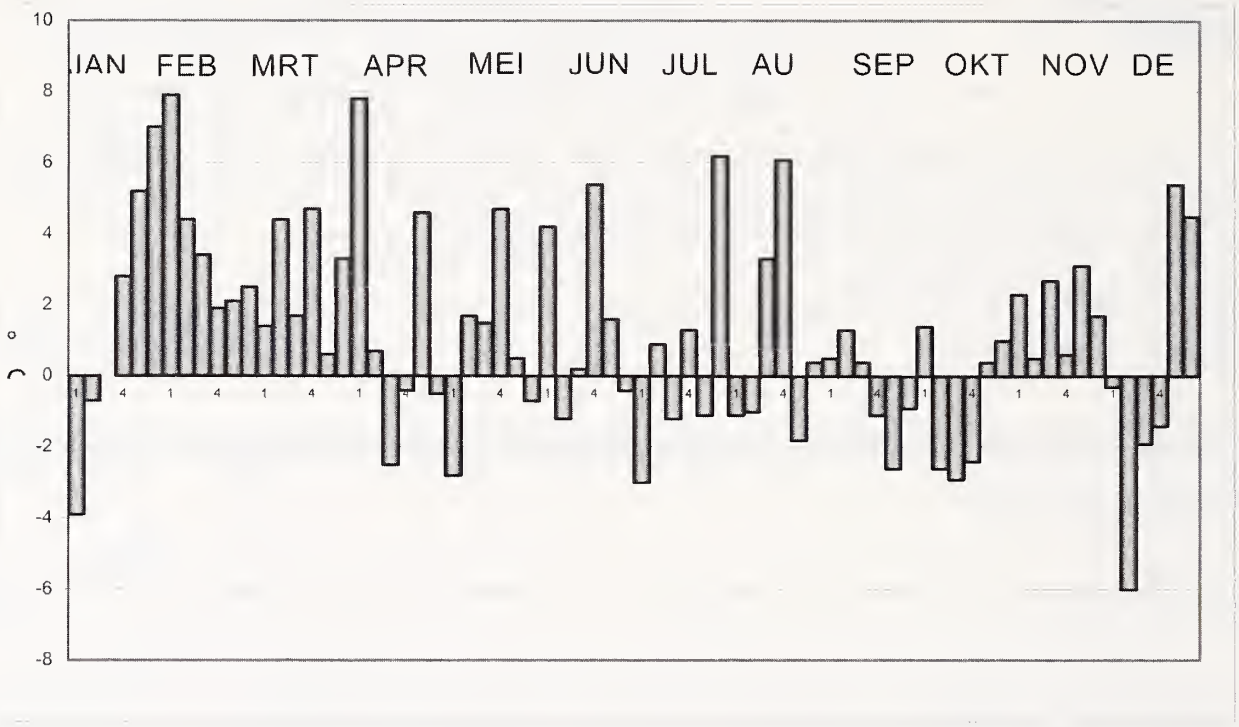

Figuur 1: Afwijking van de gemiddelde temperatuur per pentade te Ukkel t.o.v. de normale temperatuur. Normale afwijking = 0°C

Medewerkers aan het verslag 2002

Anseeuw D., Artoisenet A., Bastiaens H., Bauduin M., Bekaert L., Beernaert R., Blockx H., Boone M., Bruggeman C., Castelyn H., Chapelle J., Cluck P., Declercq F., D'Hert D., D'Hondt R., Debuck J., Deduytsche B., De Bakker J., De Boer A., De Bont C., De Bruycker S., De Decker H., De Kesel T., De Turck A., De Vreese A., Declercq F., Demeyer J., De Smet E., Develter C., De Wolf J., Dumoulin P., Durinck P., Evrard G., Faquaet M., Fregat C., Galoppin R., Georis Ph., Gillard M., Goossens C., Goethals A., Gryffroy D., Guinez R., Heirman B., Herfs M., Himschoot G., Hollebosch Ph., Hooft G., Houyez M., Hurtekant K., Janssens Karel, Janssens Kjell, Jonckheere F., Kempeneere D., Kindts B., Lamard L., Lambert M., Lambrechts J., Olivier L., Leeb F., Leporcq A., Leveque A., Libert V., Litt R., Lorge N., Maertens T., Macs B., Maes L., Meert R., Mensschaert L., Merveillie L., Meuris E., Michalowksi J.M, Mignon L., Misonne B., Naessens G., Noens L., Nyst R.H., Nicolas J., Opdenacker M., Pauwels, Paquet A., Pierloot G., Prang G., Rappé G., Renneson J.-L., Reumkens H., Riemslag C., Rose L., Rysselaere J., Sauvage A., Schoeters E., Scutnaire L., Sierens T., Smessaert P., Soors J., Soyez B., Spronck R., Spruytte S., Stassart E., Taelman E., Tessely H., Tombeur S., Troukens W., Van Aelst E., Van De Keere D., Van De Kerckhove O., Van Kerkhoven A., Van De Vijver W., Van Hoorebeke G., Van Moerkerke R., Van Moerkerke M., Van Opstaele M., Van Steenwinkel C., Vandemaele W., Vandenbossche F., Vandenbossche O., Vanholder B., Vanpoucke D., Verboven A., Verjans G., Verloove V., Vermandel E., Vermersch H., Verroken L., Verschoore K., Vervacke J., Verstraeten K., Virlet P., Vlaeminck P., Walterus F., Walraevens E., White W., Wieland A., Wieme G., Wintein C., Willems D., Wullaert S., Zwertvaegher M.

Trekvlinders

***Plutella xylostella* (Linnaeus, 1758)**

We haalden, ondanks het pover resultaat voor andere trekvlindersoorten, wel het hoge aantal koolmotjes van 1024. Opmerkelijk was daarbij dat ze lokaal dan nog erg massaal optraden, een fenomeen dat we vroeger nog vaststelden. De eerste koolmotjes werden door R. Spronck reeds erg vroeg opgemerkt te Visé op 20 en 27 april. Ze waren er eveneens op 27 mei en 2 juni. Vanaf midden juni begon de generatie zich op te bouwen en bereikte een absolute piek midden juli (zie histogram). In deze periode werd eveneens voor andere trekvlinders een belangrijke migratie vastgesteld. Op 16 juli werd het hoogste dagtotaal geteld van 163. Dit was vooral te danken aan de grote aantallen die W. Vandemaele rapporteerde te Deerlijk. Sommige dagen telde hij meer dan 100 vlinders die hij overdag opjoeg uit de vegetatie. W. Troukens vond de soort dikwijls in zijn lichtval te Dilbeek. In de hoogzomer waren de aantallen weerom laag maar de soort was doorlopend bijna dagelijks aanwezig. Slechts in het najaar liet het vlindertje zich weer massaal opmerken. Op 1 en 10 augustus vond B. Kindts 9 volgroeide rupsen op varkensgras en op 18 september op raket te Wenduine. Er kwamen in de eerste helft van november plots terug hoge aantallen voor zoals E. Taelman vaststelde te Hulst en omgeving. Dikwijls telde hij meer dan 20 vlinders per dag. Het laatste koolmotje komt op rekening van B. Maes die het op 15 november te Sinaai zag. Begin december was het reeds zeer koud zodat verder geen waarnemingen van trekvlinders meer plaats vonden.

Vindplaatsen: **Ant.(44)**: Antwerpen; **Bra.(65):** Dilbeek; **Lim.(14):** Maasmechelen; **Luik(15):** Botrange, Robertville, Visé ; **Nam.(7):** Presgaux, Vierves; **O.Vl.(11):** Haaltert, Sinaai; **W.Vl.(639):** Deerlijk, Wenduine. **Z.Vl.(338):** Clinge, Heikant, Hulst, Lamswaarde, St.-Jansteen.

***Udea ferrugalis* (Hübner, 1796)**

We startten de waarnemingen met het exemplaar dat M. Gillard op 5 augustus in zijn lichtval te Presgaux aantrof. Op 19 augustus zag R. Spronck er één in Bassenge. Veel later op het jaar, in de typische periode voor deze trekvlinder, zag R. Spronck deze soort op 12 november te Mont-sur-Marchienne

Vindplaatsen: **Luik(1):** Bassenge; **Nam. (1):** Presgaux ; **Hen.(1):** Mont-sur-Marchienne.

***Nomophila noctuella* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Er waren slechts heel weinig waarnemingen van deze Pyralidae, die tijdens typische migratiejaren zeer hoge aantallen kan bereiken. In 2002 werden slechts 14 vlinders opgetekend. A. De Turck ving op 31 juli de eerste te Wenduine. Op 3 augustus trof M. Gillard hem aan bij controle van zijn lichtval te Presgaux. In augustus, september en oktober werden verspreid nog enkele vlinders opgetekend. Driekwart van het aantal werd door de werkgroep Zeeuws-Vlaanderen te Hulst gesprokkeld. Het gaat hier om mensen die dagelijks uitkijken naar trekvlinders. Dit bewijst hoe weinig vlinders er aanwezig geweest zijn. De laatste 4 exemplaren werden door E. Taelman gezien op 2 november te Hulst.

Vindplaatsen: **W.Vl.(1):** Wenduine; **Nam. (3):** Presgaux **Z.Vl.(8):** Heikant, Hulst **Fra.(2):** Aude, Bogny.

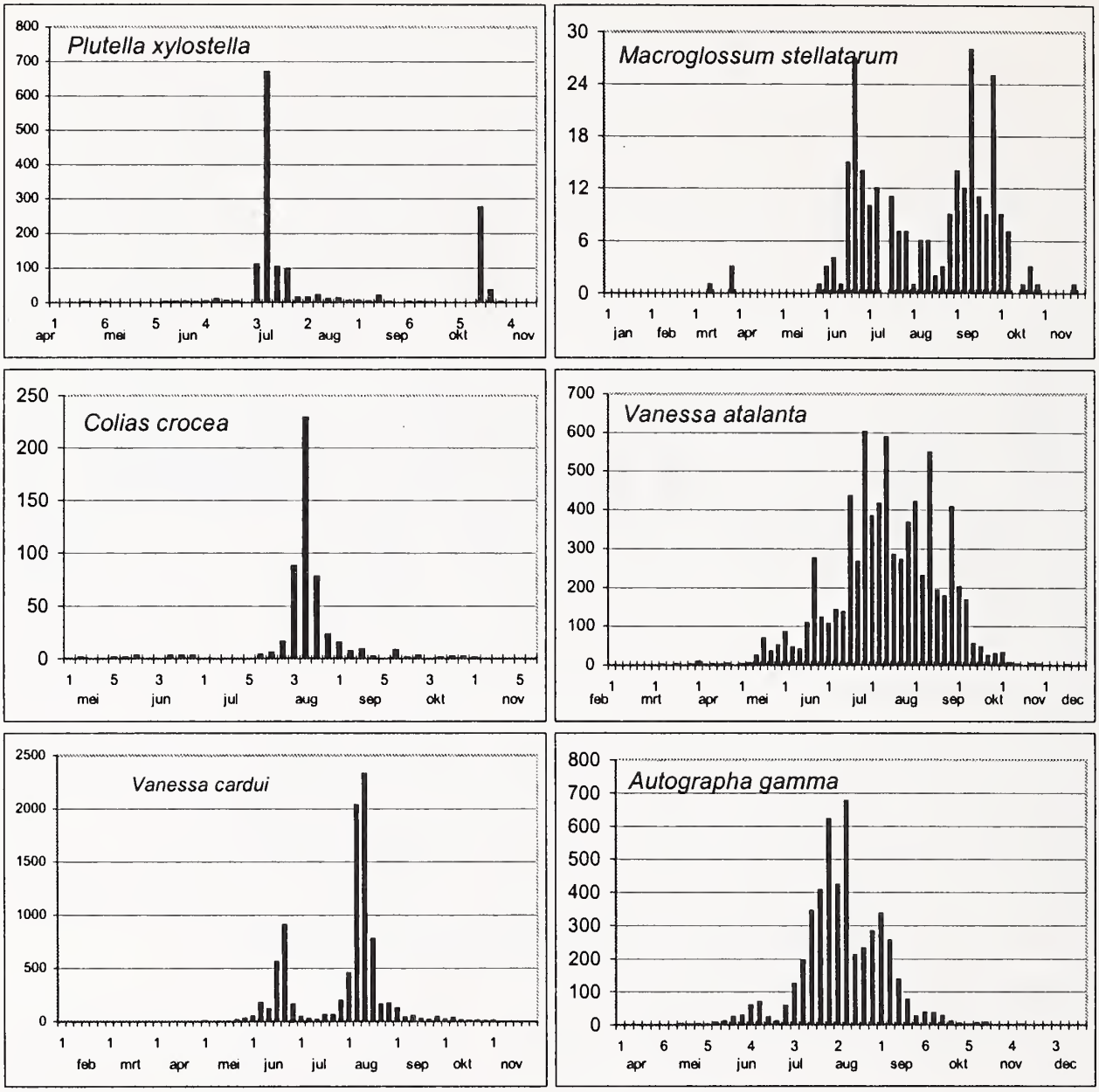

Figuren 2–7: Histogram per pentade van *Plutella xylostella*, *Macroglossum stellatarum*, *Colias crocea*, *Vanessa atalanta*, *V. cardui* en *Autographa gamma*.

***Palpita unionalis* (Hübner, 1796)**

Op 5 oktober ving M. Faquaet deze zeer zeldzame trekvlinder te Koksijde bij een inventarisatie in het duinengebied. Dit exemplaar past precies in een serie waarnemingen tussen 30 september en 30 oktober in Engeland. Het was sinds 1999 geleden dat de soort nog in ons land gezien was.

Vindplaats: **W.Vl.(1):** Koksijde.

***Agrius convolvuli* (Linnaeus, 1758)**

Slechts 6 waarnemingen, dus evenals in 2001 een erg pover resultaat voor deze typische trekker. Op 13 augustus werden door J. Nicolas te Petigny 2 vlinders gezien. M. Opdenacker vond op 3 september te Stokkem de enige rups. Alle andere vlinders zijn door B. Misonne gezien op welriekende tabak

(*Nicotiana affinis*); op 13 en 16 september te Tervuren en op 14 september een mannetje te Poppel.

Vindplaatsen: **Ant.(1):** Poppel; **Bra.(2):** Tervuren; **Lim.(1 rups):** Stokkem; **Nam.(2):** Petigny.

***Acherontia atropos* (Linnaeus, 1758)**

De enige waarneming betrof deze van Joost Reinders die te Sint-Amands op 19 augustus één vlinder vond.

Vindplaats: **W.Vl.(1):** St.-Amands.

***Macroglossum stellatarum* (Linnaeus, 1758)**

De eerste kolibrie-vlinders waren reeds in maart present. Op de 12de zag M. Zwertvaegher hem te Wondelgem. Op 28 maart werden liefst vier vlinders gezien; te Presgaux (M. Gillard), Ingooigem (C. Warnotte) en Gullegem (J. Vervaeke). In dezelfde periode werden in Engeland eveneens een tiental vlinders gezien. We zaten heel kort onder de invloed van een hogedrukgebied. Van de eerste migranten konden we duidelijk spreken in de periode van einde mei tot begin juni tijdens de subtropische zachte luchtstroming en de aantallen bouwden plots fel op tijdens de tropische stroming van 22 tot 29 juni. We haalden een piek in de vijfde pentade van juli en de gehele verdere zomer was de meekrapvlinder te zien terwijl hij op allerlei bloemen foerageerde. In de nazomer kwam een uitgebreide generatie voor die piekte in de derde pentade van september, met een hoogste dagtotaal van 10 stuks op de 15de. De ontwikkeling heeft dus ongeveer twee maanden in beslag genomen. Ook de laatste pentade van die maand was gekenmerkt door een piek in het voorkomen van dit pijlstaartje. Het betreft zeker hier opgegroeide imago's. Er werden nog 21 vlinders in oktober gezien, de laatste te Boutersem op 24 november door J. Lambrechts. 268 vlinders is een gemiddelde score die we reeds gedurende vijf opeenvolgende jaren aanhouden. Misschien heeft deze pijlstaart recent kansen om zich beter te handhaven in onze streken.

Vindplaatsen: **Ant.(5):** Donk, Herenthout, Poppel; **Bra.(21):** Bekkevoort, Bierbeek, Boutersem, Heverlee, Kerkom, Landen, Merchtem, Tienen, Waver; **Hen.(2):** Seloignes; **Lim.(47):** Bree, Lanklaar, Nieuwerkerken, ophiven, Tongerlo, Veldwezelt; **Luik(15):** Haccourt, Spa, Spixhe, Stembert, Tancrement, Trooz, Verviers, Visé; **Lux.(8):** Luxembourg, Marbehan, Noirefontiane, Ste.-Marie-sur-Semois; **Nam.(19):** Bièvre, Bohan, Han-sur-Lesse, Petigny, Presgaux, Resteigne, Salzinnes, Vresse-sur-Semois; **O.Vl.(36):** Eeklo, Gentbrugge, Haaltert, Lembeke, Maldegem, Ursel, Waarschoot, Wachtebeke, Wetteren; **W.Vl.(42):** Blankenberge, Deerlijk, Gullegem, Heestert, Ingooigem, Lendelede, Loker, Poperinge, Wenduine, Wondelgem; **Z.Vl.(56):** Axel, Clinge, Emmadorp, Hulst, Ijzendijke, Lamswaarde, Philippine, St.-Jansteen, Zandberg; **Fra.(15):** Aiglemont, Aude, Pouru St.-Remy, Thilay.

***Colias crocea* (Fourcroy, 1785)**

Na een teleurstellend 2001 kregen we deze keer 516 vlinders. We sluiten dus weer aan bij de grote aantallen van de periode 1996–2000. We haalden net geen record, maar de migratie was zeker één van de hoogtepunten uit 2002. De eerste oranje luzernevlinder in ons land werd op 7 mei te Engis gezien door V. Libert. Op 25 mei zag J. Vervaeke hem te Callenelle. Op 30 mei te Koekelaere en F.

Jonckheere zag hem op 2 juni te Moere en 4 juni te Menen. Er kwam tussen 22 en 29 mei een subtropische stroming over ons land. Vanaf 18 juni was de soort dagelijks te zien tot de 23ste van dezelfde maand. Klaarblijkelijk gaat het hier dus om een migratiegolf. Er werden in deze periode nog andere migranten opgemerkt (zie tabel 1) zoals de grotere aantallen *M. stellatarum*, gamma-uilen, atalanta's en vooral distelvlinders, maar ook de vroege *H. peltigera*, *P. xylostella* en *R. sacraria*. Er stond toen een tropische zuiderstroming. Op 28 juni zag E. van Aelst nog 3 vlinders te Knesselare. De generatie nakomelingen was erg geslaagd en begon op 27 juli (E. Taelman, De Clinge). Dit betekende een ontwikkelingstijd van ongeveer anderhalve maand, wat overeenstemt met kweekexperimenten die ik reeds voerde met deze vlinder. In precies één maand kan bij zeer warm weer een volgende generatie opgroeien in de zomer. Dagelijks was er wel ergens een oranje luzerne te vinden en de generatie nakomelingen bereikte een piek in de vierde pentade van augustus met een dagtotaal van liefst 121 op 16 augustus. Dit is ongeveer anderhalve maand later dan de eerdere migratiegolf in juni. Het grote aantal vlinders is dus te verklaren als nakomelingen. Er werden op 16 augustus enkele belangrijke aantallen vlinders op luzernevelden gezien, maar het aantal locaties met waarnemingen was eveneens groot: 18 verschillende plaatsen! De vlinder bleef rondvliegen tot in het najaar en de laatste vlinders van een wellicht partiële derde generatie kwamen voor vanaf einde september. In oktober telde men nog 9 vlinders en de laatste werd op 3 november te Hulst door E. Taelman opgetekend.

Vindplaatsen: **Ant.(13)**: Grobbendonck, Herentals, Poppel, Rumst; **Bra.(10):** Bekkevoort, Bierbeek, Hoegaarden, Huizingen, St.-Agatha-Rode, Tienen; **Hen.(4):** Callenelle, Engis; **Lim.(3):** Maaseik, Stokkem; **Luik (1):** Trooz; **Lux**.(6): Rocheux, Torgny; **Nam.(13)**: Bohan, Resteigne; **O.Vl.(124):** Aalter, Bellem, Doornzele, Eeklo, Eke, Haaltert, Hansbeke, Kluizen, Knesselare, Ledeberg, Maldegem, Oudenaarde, Sinaai, Sleidinge, Ursel; **W. Vl.(42):** Assebroeck, Beernem, Deerlijk, Gullegem, Houthulst, Knokke, Koekelare, Menen, Moen, Moere, Poperinge, Reningelst, saeftinge, Wenduine; **Z.Vl.(270):** Aardenburg, Braakman, Clinge, Eede, Hulst, Lamswaarde, Oostburg, Retranchement; **Fra.(18):** Aude, Donchery, Mairy, Thilay, Velosnes.

Colias hyale (Linnaeus, 1758)

Na verschillende jaren zonder waarneming eindelijk een vlinder. Deze werd te Engis gezien op 3 juni door V. Libert.

Vindplaats: **Nam.**(1): Engis.

***Vanessa atalanta* (Linnaeus, 1758)**

Naar maatstaven van aantal haalden we geen bijster groot resultaat met 7669 opgetekende vlinders. Zoals we het gewoon zijn, gebeurden de eerste waarnemingen in januari: op de 15de te Flemalle (V. Libert) op de 19de te Haaltert (B. Vanholder), op de 28ste te Aalst (R. Meert) en op de 31ste te Mol. Het gaat hier bijna zeker om overwinteraars. Vervolgens duurde het tot 9 maart eer er nog een nummervlinder opgemerkt werd te Aalter. Op 1 en 3 april werd de atalanta op verschillende lokaliteiten gezien maar daarna liepen nog slechts sporadisch waarnemingen binnen. Pas vanaf 11 mei werden dagelijks atalanta's opgetekend. Op 9 mei vermeldde M. Van Opstaele te Ursel een actief migrerende vlinder. Het histogram laat een piek

zien in de vijfde pentade van mei, wat overeenkomt met een subtropische luchtstroming en influx van andere trekvlindersoorten. Het verdere verloop is complex en laat verschillende overlappende generaties vermoeden. Een piek werd bereikt in de zesde pentade van juni. Dit komt overeen met een migratiegolf van andere trekvlinders. Er was eveneens en piek in de derde pentade van juli, dat zou verklaard kunnen worden door de nakomelingen van dieren uit de eerder beperkte migratie in mei. Het zou een ontwikkelingstijd betekenen van 7 tot 8 weken. Een derde piek kwam voor in de derde pentade van augustus. Dit komt goed overeen met de migranten van einde juni en zou een ontwikkeling van 6 weken betekenen. Het hoogste dagtotaal werd opgetekend in het seizoen van het rot fruit, toen op 12 september maar liefst 255 vlinders werden opgetekend. In oktober was de vlinder eerder schaars bij waarnemingen op bloeiende klimop. Er werd slechts één vlinder in december opgetekend, nl. op de 18de te Gent door P. Durinck. We hadden intussen reeds een flinke koudeperiode doorgemaakt zodat we moeten veronderstellen dat het om een overwinteraar ging.

Verdeling per provincie: **Ant.**(132), **Bra.**(234), **Hen.**(113), **Lim.**(396), **Luik**(318), **Lux.**(61), **Nam.**(378), **O.Vl.**(2106), **W.Vl.**(2306), **Z.Vl.**(1436), **Fra.**(168).

***Vanessa cardui* (Linnaeus, 1758)**

De distelvlinders waren met 8834 stuks zeer prominent aanwezig gedurende het trekvlinderseizoen. Enkel in 1996 tijdens de massale voorjaarsmigratie deden we dat beter. Er zijn, net als toen in 1996, meer distelvlinders genoteerd dan atalanta's en we konden van een uitgesproken voorjaarsmigratie spreken. Vanaf maart reeds kon G. Hooft te Aalter op de 25ste en de 27ste het begin noteren van de vliegtijd. Mogelijk ging het hier ook om enkele zeer vroege migranten aangezien er eveneens een paar *M. stellatarum* en één *A. gamma* gemeld werden. Het zou vervolgens tot mei duren voor ze terug opgemerkt werden door S. Spruytte op de 2de te Martelange en Nieuwkerke-Heuvelland. Vanaf 17 mei startte de echte migratie met een vlinder te Aalter en na de 21ste werden dagelijks distelvlinders opgemerkt in actieve migratie, d.w.z. rechtdoor vliegend, zonder rustpauze in noordelijke richting op 2–3 m hoogte. Tussen 22 en 29 mei kenden we een subtropische stroming. Het histogram laat zich gemakkelijk interpreteren. Er zijn netjes twee afgelijnde generaties. Er was een duidelijke migratie met piek in de vijfde pentade van juni. Deze valt precies samen met de zuiderse stromingen van tropische oorsprong die nog een aantal trekvlinders meebracht. De tweede generatie begon einde juli te vliegen en kende zijn piek in de derde pentade van augustus. Er was dus ongeveer anderhalve maand nodig voor de ontwikkeling bij ons. Tot in oktober vloog de distelvlinder nog goed en volgens E. Van Aelst werd het laatste exemplaar te Poeke gezien op 11 november.

Verdeling per provincie: **Ant.**(58), **Bra.**(174), **Hen.**(29), **Lim.**(458), **Luik**(143), **Lux.**(101), **Nam.**(196), **O.Vl.**(1509), **W.Vl.**(2835), **Z.Vl.**(3222), **Fra.**(85).

***Rhodometra sacraria* (Linnaeus, 1767)**

Alle waarnemingen kwamen van E. Taelman uit Zeeuws-Vlaanderen. Ze vallen wel erg vroeg op het jaar. Nog nooit voorheen werden deze vlinders in ons land zo vroeg opgemerkt. Er werden verschillende vlinders gezien, wat zeer

opmerkelijk is en op migratie duidt. Op 7 mei werd de spanner aangetroffen in het Land van Saeftinge en te Sint-Jansteen. Op 25 mei in de Heikant en op 27 mei 2 vlindertjes te Hulst. In Engeland zijn gedurende dezelfde periode eveneens verschillende imago's van deze spanner genoteerd. Het weer was toen gekenmerkt door een zuidelijke stroming van de 22ste tot de 29ste die warme subtropische lucht over ons land bracht. 2002 is terug een jaar waarin én *R. sacraria* én *P. unionalis* opgemerkt werden in ons land. De soort is nu reeds vier jaren op rij aanwezig in ons trekvlinderverslag.

Vindplaatsen: **Z. Vl.(5)**: Heikant, Hulst, Land van Saeftinge, St.-Jansteen.

***Cyclophora pupillaria* (Hübner, 1799)**

Na de nieuwe vermelding in 2001 voor de provincie Namen werd de soort er nu terug gezien in 2002: op 18 oktober te Presgaux door M. Gillard in zijn dagelijks opererende lichtval. Het betreft de achtste waarneming in ons land. Het gaat dus om een uitzonderlijke trekvlinder.

Vindplaats: **Nam.(1)**: Presgaux.

***Autographa gamma* (Linnaeus, 1758)**

De gamma-uil kende zeker geen goed migratiejaar. Met 4319 exemplaren behaalden we het laagste aantal uit het laatste decennium. Aanvankelijk leek de vlucht te beginnen zoals traditioneel en de vergelijking kan gemaakt worden met de distelvlinder. Op 25 maart werd de eerste uil gerapporteerd door C. Goossens te Ransart. Net in dezelfde periode van enkele andere zeer vroege trekvlinders. De volgende werd pas op 8 en 9 mei gezien te Lovendegem (P. Durinck) en Maastricht (H. Reumkens). Andere vroege pistooltjes werden gezien op 11 mei te Mairy (A. Sauvage), op 18 mei te Stembert (J. Gallopin) en ik zag de soort te Genk op 20 mei. Vanaf 25 mei begon met de vlinder van J. Vervaeke te Gullegem een doorlopende serie waarnemingen van deze uil. Het hoogtepunt van de voorjaarsgeneratie viel in de vijfde pentade van juni, gelijktijdig met een piek in het voorkomen van de distelvlinder en kolibrie-vlinder. De aantallen waren echter niet bijster hoog. De tweede generatie startte net als de distelvlinder begin juli en bereikte een piek in de derde pentade van augustus met het hoogste dagtotaal van 272 op de 15de. De aantallen waren nu hoger dan bij de eerste generatie maar zonder belangrijke proporties aan te nemen. Er zijn nooit massale aantallen gamma-uiltjes gemeld maar ze bleven wel de hele zomer aanwezig. Vanaf einde augustus kunnen we nog over een overlappende derde generatie spreken die zijn maximum aantal behaalde in de eerste pentade van september. Misschien zijn dit nakomelingen van de piek die in de zesde pentade van juni voorkwam. Dit zou een ontwikkelingstijd betekenen van zowat twee maanden. Zo'n lange ontwikkelingstijd is niet onlogisch gezien het in juni voortdurend kouder was dan gemiddeld. In november waren er nog negen waarnemingen met de laatste op de 23ste te Ingooigem.

Verdeling per provincie: **Ant.**(65), **Bra.**(3), **Hen.**(34), **Lim.**(135), Luik(108), **Lux.**(11), **Nam.**(141), **O.Vl.**(723), **W.Vl.**(3438), **Fra.**(207).

***Heliothis peltigera* ([Dennis & Schiffermüller])**

2002 was het op één na beste jaar voor deze regelmatige trekvlinder. Er zijn maar liefst 10 vlinders opgemerkt. Op 21 juni werd een erg vroege vlinder gezien door E. Taelman te Hulst. Deze maakt deel uit van de primaire migranten die samen met andere trekvlinders zoals *M. stellatarum, V. cardui, A. gamma, C. croceus* en *H. peltigera* met de tropische stroming ons land bereikten. De volgende waarneming wijst eveneens in die richting. Op 1 augustus trof B. Kindts een rups aan te Wenduine. De rups werd gevonden op kamille en was in het vierde stadium. Op 14 augustus werd een vlinder gezien door H. Blockx te Oostakker. Vervolgens komt een serie waarnemingen in de laatste helft van augustus die kan overeenstemmen met de datum van de rupsenvondst. Zo zag W. Vandemaele op de 22ste een vlinder te Deerlijk. Te Wenduine werd, naast de eerdere rupsenvondst, het imago zelf ook aangetroffen, dit op 24 augustus door A. De Turck. De andere vlinders in augustus werden op de 27ste te Presgaux door M. Gillard en de 29ste te Nazareth door S. Wullaert gezien. In september werd de vlinder door R. Guinez aangetroffen op de 9de te Vorst. Te Deerlijk zag W. Vandemaele de laatste vlinders op 12 en 16 september. Het waren puntgave exemplaren die foerageerden op *Verbena bonariensis* en *Buddleia davidii.* Dit alles laat dus vermoeden dat het weer gunstig was voor de opgroei van een generatie nakomelingen in augustus en september. De vlinders werden gedurende 2002 eerder in het westen van België gezien (zie fig...). In Engeland noteerde men precies dezelfde periodes van voorkomen gedurende het seizoen, zij het met veel meer exemplaren gedurende de primaire migratie in juni.

Vindplaatsen: **Bra.(1)**: Vorst; **Nam.(1):** Presgaux; **O.Vl.(2):** Nazareth, Oostakker; **W.Vl.(4 + 1 rups):** Deerlijk, Wenduine; **Z. Vl.(1):** Hulst.

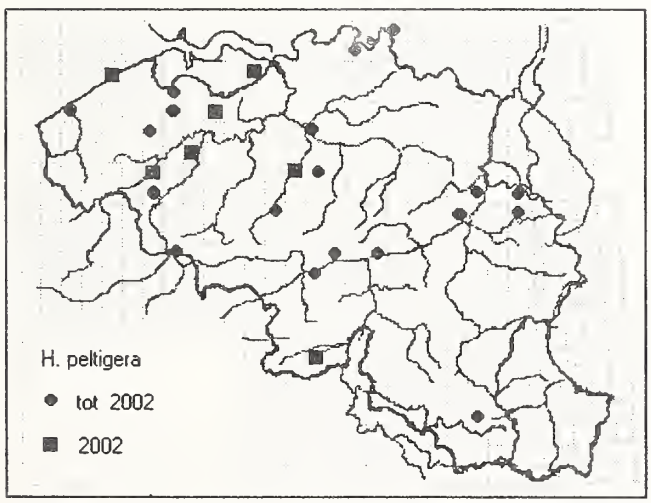

Figuur 8: Verspreiding in België van *Heliothis peltigera.*

***Mythimna vitellina* (Hübner, [1808])**

Met de 2 waarnemingen uit 2002 melden we deze zeldzame trekvlinder nu voor het derde opeenvolgende jaar. Beide vlinders zijn door R. Nyst opgetekend. Op 20 en 22 augustus werd de vlinder aangetroffen in een UV-lichtvalletje opgesteld te Vierset. *M. vittelina* was vroeger een zeldzame verschijning in ons land maar evolueert de laatste jaren naar regelmatig. Hij is sinds 1935 nieuw voor ons land en er zijn meldingen uit alle provincies (De Prins 2003).

Vindplaats: **Bra.(2)**: Vierset.

***Mythimna unipuncta* (Haworth, 1809)**

M. Gillard is gedurende jaren reeds de enige die deze vlinder in België aantrof. Hij meldde hem terug op 11 juli te Vierves en op 22 juli in de lichtval te Presgaux. In 2002 gaf O. Laus een nieuwe vindplaats voor deze uil aan te Merlemont op 26 augustus. De soort schijnt haar areaal vooral in het zuiden van ons land te houden. Het is een trekvlinder die evolueert van zeldzaam tot nu regelmatig voor Wallonië. Hij werd pas voor het eerst in ons land waargenomen in 1969.

Vindplaatsen: **Nam. (3)**: Vierves, Presgaux, Merlemont.

***Peridroma saucia* (Hübner, [1808])**

De uil kende met 7 exemplaren toch nog een behoorlijk aantal waarnemingen gezien de slechte condities voor migratie in 2002. De eerste werd door A. Géoris op 29 augustus te Battice gevangen. Op 27 september zag A. De Turck de vlinder op smeer in Wenduine. M. Faquaet ving er één op 5 oktober, dezelfde dag dat hij een andere trekvlinder, *Palpita unionalis* waarnam. A. De Turck zag hem terug op smeer op 20 oktober en 2 november. Te Presgaux zag M. Gillard één vlinder in de lichtval op 3 november. Het laatste exemplaar werd door J.-L. Renneson te Marbehan op 12 november gevonden.

Vindplaatsen; **Luik (1)**: Battice; **Nam.(1):** Presgaux; **Lux.(1):** Marbehan, **W.Vl.(4):** Koksijde, Wenduine.

***Agrotis ipsilon* (Hufnagel, 1766)**

2002 was een zeer zwak jaar voor deze uil. Er zijn slechts 14 vlinders bekend. Het is sinds 1993 geleden dat we nog zo'n zwak resultaat hadden. W. Troukens vond toch nog 7 vlinders in zijn Heath-valletje te Dilbeek, nl. op 8 en 10 juli. Verspreid in augustus en september werden enkelingen gemeld, zowel op licht als smeer. W. Troukens sloot het jaar voor de ipsilon-uil af op 4 november.

Vindplaatsen: **Bra.(7)**: Dilbeek; **Nam.(2)**: Presgaux; **W.Vl.(4):** Heestert, Wenduine; **Fra(1):** Thilay.

Dwaalgasten en zwervers

***Lozotaeniodes formosana* (Geyer, [1830])**

Deze Tortricidae wordt nog steeds door weinig waarnemers herkend. S. Wullaert vond de eerste te Nazareth op 18 juni. Op dezelfde dag zag R. Guinez hem ook te Vorst. De soort vloog goed gedurende de gehele maand juli met

regelmatige waarnemingen te Wenduine en Nazareth. Op 17 augustus zag A. De Turck de laatste te Wenduine.

Vindplaatsen: **Bra.(2)**: Dilbeek, Vorst; **Nam.(1):** Han-sur-Lesse;**O.Vl.(7)**: Nazareth; **W.Vl.(11):** Wenduine.

***Hemaris fuciformis* (Linnaeus, 1758)**

Het merendeel van de waarnemingen komt van R. D'Hondt te Bièvre. De soort is er inheems en begon er op 12 mei te vliegen. Een opmerkelijke vondst werd door J. Lambrechts gedaan te Diest op 17 mei. In deze regio is de vlinder zeker niet algemeen. Het laatste exemplaar van de eerste generatie zag ik op 8 juni te Han-sur-Lesse. De enige pijlstaart van de tweede generatie zag S. Wullaert te Thilay op 2 augustus.

Vindplaatsen: **Bra(1):** Diest; **Luik(1):** Pepinster; **Nam.(18)**: Bièvre, Han-sur-Lesse; **Fra.(1):** Thilay.

***Hyles euphorbiae* (Linnaeus, 1758)**

De aanwezigheid van deze soort aan de Belgische kust werd voor het eerst sinds 1999 weer aangetoond. Er werden zowel op 22 als 24 augustus rupsen gevonden op zeewolfsmelk (*Euphorbia paralias*) te Oostduinkerke.

Vindplaats: **W.Vl.(4 rupsen)**: Oostduinkerke.

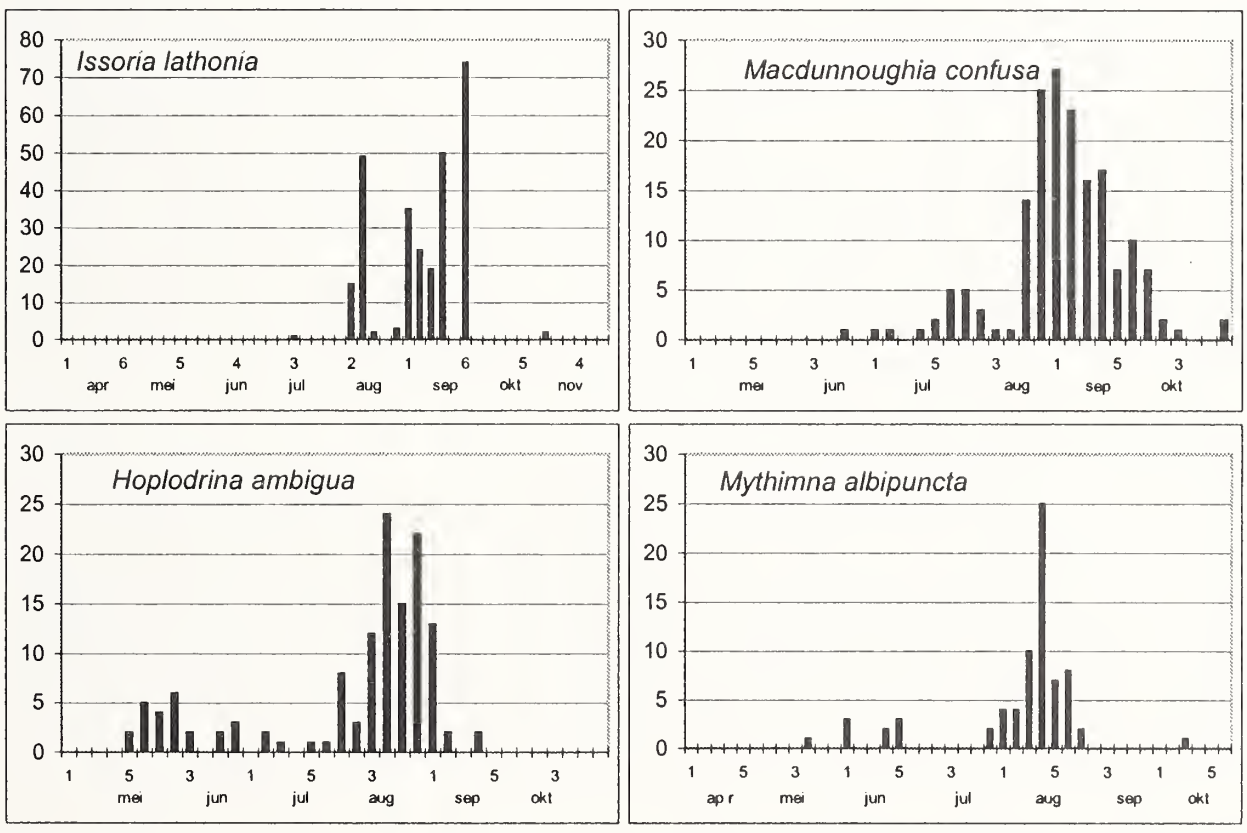

Figuur 9–12: Histogram per pentade van *Issoria lathonia*, *Macdunnoughia confusa*, *Hoplodrina ambigua* en *Mythimna albipuncta*.

***Hyles gallii* (Rottemburg, 1775)**

Op 16 augustus werden twee rupsen aangetrofen te Breskens en op 27 augustus 1 rups te Zaamslagveer. Dit betekent een recente uitbreiding van deze pionierssoort naar Zeeuws-Vlaanderen. Het waren de enige waarnemingen die ons bereikten via E. Taelman. In Engeland werd de soort eveneens gemeld met een tiental vlinders in de eerste helft van augustus.

Vindplaats: **Z.Vl.(3 rupsen)**: Breskens, Zaamslagveer.

***Iphiclides podalirius* (Linnaeus, 1758)**

Van de koningspage werd slechts één vlinder waargenomen, nl. op 28 juli te Grace-Hologne door V. Libert.

***Papilio machaon* (Linnaeus, 1758)**

De koninginnepage was erg goed vertegenwoordigd en werd al heel vroeg op het jaar gezien door A. De Turck op 24 maart te Anderlecht. Op 1 april zag Kjell Janssen hem te Belsele en D. Van De Keere tekende te Maldegem op 12 april een koninginnepage op. De eerste generatie vlinders begon volop te vliegen na 13 mei en bereikte een piek in de vierde pentade. De eerste rupsen werden aangetroffen op 15 juni door J. De Bakker te Breskens. Vanaf einde juli waren de vlinders van de tweede generatie alomtegenwoordig en deze overlapten met de eerste rupsenvondsten. Rupsen werden pas echt talrijk in september aangetroffen toen er vrijwel geen vlinders meer te zien waren. De laatste koninginnepage werd op 5 oktober doorgegeven door M. Zwertvaegher te Wondelgem. De laatste rups liet zich nog bewonderen door E. Taelman op 8 oktober te Baalhoek. De koninginnepage was nog bijzonder talrijk vertegenwoordigd in Zeeuws- en West-Vlaanderen. Dit is niet elk jaar het geval. In de streken tegen de kust is deze soort eerder een zeldzame verschijning. Occasioneel schuift ze echter haar areaal op waarbij eveneens het kanaal kan overgestoken worden wat resulteert in waarnemingen op de Engelse kust. Dit gebeurt maar heel sporadisch en is in 2002 niet opgemerkt.

Vindplaatsen: **Ant.(4):** Dessel, Geel; **Bra.(41):** Anderlecht, Averbode, Boutersem, Dilbeek, Heverlee, Langdorp, St.-Jans-Molenbeek, Vorst; **Hen.(2):** Callenelle; **Lim.(13):** Bocholt, Genk, Hasselt, Kessenich, Lanklaar, Tongerlo; **Luik(62):** Eben-Emael, Ensival, Eupen, Grace-Hologne, Haccourt, Lanaye, Spa, Stembert, Trooz, Waremme; **Lux. (4):** Ste.-Marie-sur-Semois; **Nam.(47):** Hamois, Petigny, Presgaux, Salzinnes; **O.Vl.(72):** Aalter, Belsele, Daknam, Deinze, Elversele, Haaltert, Hansbeke, Knesselare, Landegem, Lembeke, Lokeren, Maldegem, Melsele, Merelbeke, Ursel, Waasmunster, Watervliet, Wetteren, Zomergem; **W.Vl.(35):** Beernem, Belsele, Deerlijk, Gontrode, Gullegem, Heestert, Ingooigem, Lendelede, Moen, Oedelem, Wondelgem; **Z.Vl.(82):** Baalhoek, Braakman Noordbos, Breskens, Clinge, Hulst, Koewacht, Lamswaarde, Nieuwnamen, Sas van Gent, St.-Jansteen, Terneeuzen, Walsoorden, Zaamslagveer; **Fra.(14):** Aiglemont, Aude, Liart, Mairy.

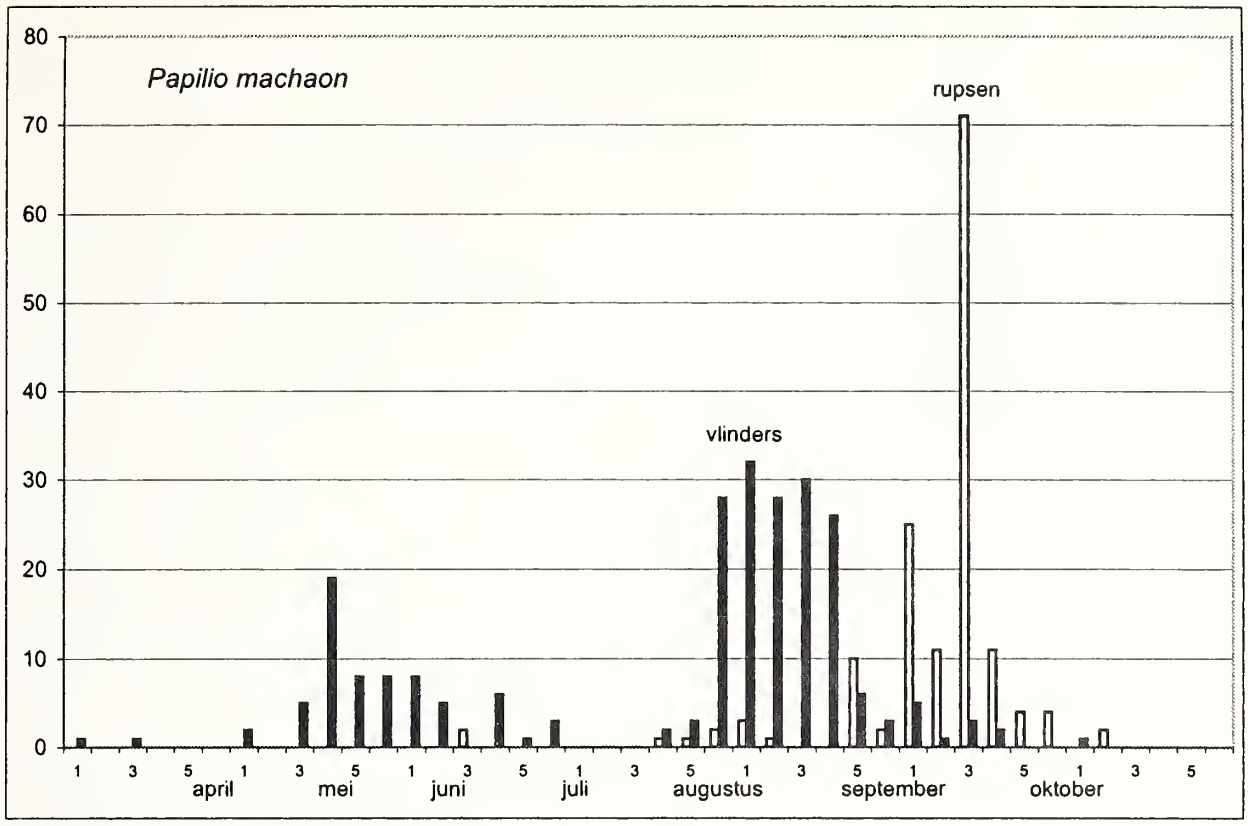

Figuur 13: Histogram per pentade tussen mei en oktober 2002 van *Papilio machaon*.

***Aporia crataegi* (Linnaeus, 1758)**

Van het groot geaderd witje raakten slechts 13 waarnemingen bekend. Dit witje was dus vrij schaars. Op 31 mei werd de eerste vlinder te Velosnes gezien door J-L. Renneson. Op 4 juni kwam de volgende te Bièvre (R. D'Hondt). Op 8 juni stelde ik de aanwezigheid vast van zowel mannetjes als vrouwtjes te Han-sur-Lesse. De laatste vlinders van 2002 werden door J-L. Renneson gezien te Ste.-Marie-sur-Semois op 16 en 18 augustus.

Vindplaatsen: **Lux.(7):** Rossignol, Ste.-Marie-sur-Semois; **Nam.(5):** Bièvre, Han-sur-Lesse; **Fra(1):** Velosnes.

***Argynnis paphia* (Linnaeus, 1758)**

In 2002 kregen we enkel een paar waarnemingen uit Wallonië uit streken waar de vlinder inheems is. Op 26 juni zag R. D'Hondt de eerste keizersmantel te Sugny. Vanaf 5 juli was hij regelmatig te zien in Bièvre. Het toppunt van de vliegtijd lag op 14 augustus met 7 exemplaren. Te Bièvre liet de laatste keizersmantel zich op 2 september bewonderen.

Vindplaatsen: **Lux.(12)**: Orchimont, Surgny, Torgny; **Nam.(14)**: Bièvre, Mouzaive, Petit Fays. **Fra.(3) :** Thilay, Velosnes.

***Issoria lathonia* (Linnaeus, 1758)**

De kleine parelmoervlinder heeft een zeer succesvol jaar achter de rug. Op enkele lokaliteiten was er zeker sprake van een grote lokale populatie. De eerste vlinder werd door M. Gillard gemeld op 13 juli te Presgaux. J. Chapelle was getuige van een heuse populatie te Trooz, waarbij hij op 8 augustus de eerste

vlinders waarnam, liefst 15 stuks. In totaal zou hij meer dan 250 exemplaren optekenen. R. Litt stelde de vlinder te Prayon vast op 14 augustus. Zeer opmerkelijk was eveneens de aanwezigheid van de kleine parelmoervlinder in Limburg; M. Opdenacker zag hem op 16 augustus op zijn vlinderstruik te Ophoven. Het hoogste dagtotaal werd op 30 september bereikt met liefst 74 vlinders. Er zat eveneens een record in voor de uiterste waarneming; die was erg laat op 3 november te Trooz. Met 275 waarnemingen haalden we een zeer mooi resultaat. We kijken vooruit of de populatie er in de komende jaren kan blijven bestaan.

Vindplaatsen: **Lim(1)**: Ophoven; **Luik(259)**: Prayon, Trooz; **Nam.(5):** Bièvre, Frasnes-les-Couvin, Resteigne; **Lux.(7):** Marbehan.

Nymphalis antiopa **(Linnaeus, 1758)**

De enige vlinder werd gezien op 13 en 14 augustus te Bolderweg door C. Riemslag.

Vindplaats: **Z.Vl.(1)**: Bolderweg.

Nymphalis polychloros **(Linnaeus, 1758)**

Enkel R. D'hondt heeft deze vlinder gemeld uit Bièvre. De overwinteraars werden gezien op 10 maart en verder nog op 3, 4 en 22 april. Met 1 augustus sloot hij het jaar af met de enige vlinder van de generatie nakomelingen.

Vindplaats: **Nam.(6):** Bièvre.

***Stegania trimaculata* (De Villers, 1789), nieuwe soort voor de provincie Limburg.**

Het lijkt erop dat deze soort uitbreiding neemt in ons land. Op 1 juni kon ik de aanwezigheid van deze spanner vaststellen tijdens een inventarisatie uitgevoerd in samenwerking met P. Fastré te Diepenbeek. Het mannetje van de forma *cognataria* is de eerste vermelding van deze vlinder voor de provincie Limburg. De soort was voorheen enkel gekend uit de Belgische provincie Brabant, waar hij elk jaar opgemerkt wordt. Hij komt eveneens 1987 voor in de provincie Nederlands Limburg (Lempke & Ottenheijm 1989). Het is dus nu aangetoond dat deze spanner eveneens tussen beide gekende biotopen uitbreiding nam. De verder waarnemingen in 2002 kwamen uit Brabant waar de soort reeds sinds 1984 gekend is en er recentelijk (Vanholder 1999) eveneens op nieuwe vindplaatsen aangetroffen werd. Op 26 en 30 juli werden twee vrouwtjes waargenomen door R. Guinez te Vorst. De exemplaren van de tweede generatie werden door W. Troukens waargenomen te Dilbeek op 10 en 29 augustus.

Vindplaatsen: **Bra.(4):** Dilbeek, Vorst; **Lim.(1):** Diepenbeek.

Siona lineata **(Scopoli, 1763)**

Er werden 39 vlinders gezien. Op 17 mei werd het eerste imago van het vals witje gezien te Sart door V. Libert. Op 20 mei begonnen de waarnemingen van H. Reumkens in Maastricht. Maar liefst de helft van alle waarnemingen werd opgetekend op 31 mei met verschillende vindplaatsen: Merlemont, Jametz,

Habay, Velosnes, Maastricht. Een laat exemplaar werd opgemerkt te Ferrières op 3 juli.

Vindplaatsen: **Luik(5):** Argenteau, Ferrières, Sart, Visé, Wonek; **Lux.(6):** Habay, Ste.-Marie-sur-Semois; **Nam.(3):** Merlemont; **Fra.(8):** Jametz, Velosnes.

***Cryphia algae* (Fabricius, 1775)**

Er zijn in totaal 15 waarnemingen van deze groene uil. Op 26 juli startte R. Guinez met twee vlinders in de val te Vorst. Te Nazareth zag S. Wullaert het uiltje op 27 en 28 juli. W. Troukens vond te Dilbeek op 29 juli een vlinder in de U.V.-lichtval. De laatste vlinder werd op 19 augustus gevangen door R. Guinez te Vorst.

Vindplaatsen: **Bra(11)**: Dilbeek, Vorst; **O.Vl.**(4): Nazareth.

***Catocala sponsa* (Linnaeus, 1758)**

De eerste waarneming kwam van S. Wullaert die op 17 augustus een vlinder op smeer aantrof te Thilay. Het enige Belgisch exemplaar werd door R. D'Hondt te Bièvre gezien op 10 september.

Vindplaatsen: **Nam.(1):** Bièvre; **Fra(1):** Merles-sur-Loison.

***Catocala fraxini* (Linnaeus, 1758)**

De enige waarneming komt uit Frankrijk, dicht tegen de Belgische grens. S. Wullaert ving de vlinder op 20 september te Thilay.

Vindplaats: **Fra(1):** Thilay.

***Macdunnoughia confusa* (Stephens, 1850)**

Er werden 188 stuks geteld van deze uil wat een goed aantal is. R. Guinez zag de eerste vlinders te Vorst op 21 juni en 5 en 10 juli. Met de waarneming van F. Declercq op 16 juli te Harelbeke begon vervolgens de serie van de eerste generatie met de top op het einde van deze maand. De tweede generatie was veel talijker en kende het hoogtepunt op 30 augustus met een dagtotaal van 9 vlinders. Dit jaar vond B. Maes te Sinaai heel wat rupsen op venkel (*Foeniculum vulgare*); zijn eerste vlinders slopen uit op 13 september. Merkwaardig blijkt steeds dat deze soort nauwelijks in Wallonië gevonden wordt. Er waren nog vrij veel vlinders in september en zelfs 12 in oktober te vinden. De laatste waarneming kwam van W. Vandemaele uit Deerlijk op 29 oktober. Dit is een nieuw record.

Vindplaatsen: **Ant.(1)**: Zwijndrecht; **Bra.(12)**: Dilbeek, St.-Jans-Molenbeek, Tervuren, Vorst; **O.Vl.(26)**: Bellem, Eke, Haaltert, Maldegem, Nazareth, Scheldewindeke, Sinaai, Ursel; **W.Vl.(126)**: Deerlijk, Harelbeke, Heestert, Ingooigem, Saeftinge, Wenduine; **Z.Vl.(19)**: Clinge, Heikant, St.-Jansteen.

***Hoplodrina ambigua* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Deze uil was goed present maar slechts een handvol waarnemers kunnen hem blijkbaar goed herkennen; misschien ligt dit aan determineerproblemen. De eerste vlinder zag K. Jansens te Antwerpen reeds op 22 april. Op 23 mei zag hij er de volgende. Vanaf 31 mei begonnen de waarnemingen van W. Troukens. Dat de vlinder goed vloog bewees W. Troukens die te Dilbeek met zijn Heath-

lichtvalletje liefst de helft van het totaal aantal optekende. De eerste generatie bereikte zijn top in de tweede pentade van juni. De tweede generatie startte met de vlinders die A. De Turck te Wenduine zag op 22 en 27 juli. In augustus bereikte deze generatie haar hoogtepunt in de vierde pentade met als hoogste dagtotaal 13 stuks op 28 augustus. De laatste twee vlinders zag A. De Turck op 20 september te Wenduine. In totaal werden 130 vlinders opgetekend.

Vindplaatsen: **Ant.(4):** Antwerpen; **Bra.(62):** Dilbeek, Vorst; Lim.(3): Maasmechelen; **O.Vl.(30):** Gentbrugge, Haaltert, Nazareth; **W.Vl.(23):** Heerstert, Wenduine Fra.(8): Aiglemont, Thilay, Tournes.

***Chloantha hyperici* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Slechts één waarneming; E. Meuris zag deze uil op 9 juli te Gentbrugge. Hij zag de vlinder er voor het eerst in 1998 en ook in 1999. Nu lijkt het voortbestaan van deze populatie op de spoorwegberm van Gentbrugge vast te staan.

Vindplaats: **O.Vl.(1):** Gentbrugge.

***Lithophane leautieri* (Boisduval, [1829]) nieuw voor de provincie Oost-Vlaanderen.**

Deze soort werd voor het eerst uit België (West-Vlaanderen) vermeld in 1999 (Vanholder & Bolland 2000) en uit de provincie Brabant in 2001 (Vanholder 2003). Het lag dus voor de hand dat de soort ook in Oost-Vlaanderen bekend zou raken. Er was reeds eerder aangegeven dat de verspreiding in ons land zeer vlug zou gaan, in navolging van de recente uitbreiding in Engeland en Nederland (Baaijens 2001). Op 11 en 13 oktober stelde S. Wullaert de eerste exemplaren voor de provincie Oost-Vlaanderen vast. J. Debuck toonde de uitbreiding van de populaties aan onze kust aan. Hij stelde de aanwezigheid van de soort te Knokke vast op 5 november. Daarmee is de vlinder nu over de gehele kustlijn bekend (zie figuur 14) en werd hij sinds zijn eerste vermelding elk jaar gezien. Elders in West-Europa is de soort eveneens in opmars: op het Isle of Scilly in Engeland alsook voor Ierland werden in 2002 de tweede waarneming ooit bekend (Nash 2002).

Vindplaatsen: **O.Vl.(1)**: Nazareth; **W.Vl.(1) :** Knokke.

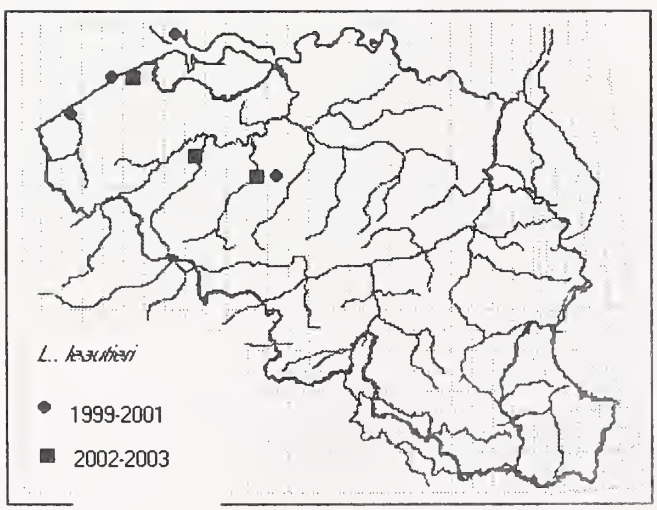

Figuur 14: Verspreiding in België van *Lithophane leautieri*.

***Mythimna albipuncta* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

De soort was gedurende twee generaties aanwezig. Op 19 mei startte de eerste generatie met de waarneming van A. Sauvage te Wagnon. De eerste vlinder voor 2002 in België werd door W. Troukens opgetekend te Dilbeek op 4 juni. W. Troukens kon een derde van alle waarnemingen achter zijn naam zetten door het dagelijks volgehouden checken van zijn kleine Heathval te Dilbeek. Zoals blijkt uit het histogram was de eerste generatie erg laag in aantal: slechts 7 vlinders. De tweede generatie was uitgebreider en startte op 29 juli te Aiglemont (A. Sauvage). In België startte deze generatie op 1 augustus te Maldegem (D. Van de Keere). De top van de generatie lag in de vierde pentade van augustus met het hoogste dagtotaal van 17 op de 17de. Deze generatie eindigde met vlinders die ik zag op 31 augustus te Maasmechelen en Haaltert. Het laatste uiltje zat nog op 14 oktober in de lichtval van W. Troukens.

Vindplaatsen: **Bra.(23):** Dilbeek, Vorst; **Luik(1):** Lanaye; **Lux.(1):** Aywaille; **Nam.(1):** Merlemont; **O.Vl.(8):** Haaltert, Maldegem; **W.Vl.(4):** Heestert, Saeftinge, Wenduine; **Z.Vl.(3):** Hulst; **Fra.(8):** Aiglemont, Thilay, Wagnon.

***Mythimna l-album* (Linnaeus, 1758)**

Twee exemplaren van deze uil werden op 29 augustus door R. Spronck op smeer gevangen te Lanaye. Op 9 september zag dezelfde waarnemer er nog één te Haccourt.

Vindplaatsen: **Luik(3):** Lanaye, Haccourt.

***Mythimna sicula* (Treitschke, 1835)**

Zoals onlangs aangetoond werd dienen *Mythimna sicula* en *M. scirpi* als twee aparte soorten beschouwd te worden (ten Holt & de Vos 2002). *M. sicula* zou eerder een standvlinder zijn gebonden aan kalkbodem. Op 8 augustus werd de soort opgetekend door S. Wullaert te Naux. Te Han-sur-Lesse trof ik, samen met P. Fastré, op 22 juni 3 mannetjes en 1 vrouwtje aan op HPL-licht. Ik heb *M. sicula* er in het verleden nog gevonden.

Vindplaatsen: **Nam.(4):** Han-sur-Lesse; **Fra.(1):** Naux.

Tabel 1: Trekvlinders per pentade in België in 2002

soort	jan			feb			mrt			apr			mei			jun			jul			aug			sep			okt			nov			dec			totaal
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
P. xylostella											1	1			1	4	4	16	3	781	222	30	33	20	9	22	1	2			312	1					1463
U. fermugalis																						1	1								1						3
N. noctuella																					1	2	1	1	3			2			4						14
C. puppillana																																					0
A. convolvuli																						2				3											5
A. convolvuli (rups)																									1												1
A. atropos																					1																1
M. stellatarum							1	4					1	7	16	41	22	11	15	7	8	14	26	39	34	16	1	4		1							268
M. stellatarum (rups)																																					0
C. croceus												1		2	3	3	6			5	22	317	106	22	11	8	4	1	4	1								516
V. atalanta	2	2				1	2	2	11	4	4	8	94	99	132	150	397	251	572	989	800	873	712	651	742	586	370	104	61	39	3	7	1				7669
V. cardui								2				4	1	52	224	684	1069	72	81	296	2489	3103	364	165	80	59	59	19	12	7	1						8843
A. gamma								1				2	3	10	36	88	92	69	317	833	1043	888	569	591	214	63	63	15	7	8		1					4913
M. unipuncta																			1	1			1														3
M. vitellina																						1	1														2
P. saucia																							1				1	1		2	1					7
A. ipsilon																		2				2	1	1	3	2		1	2								14

Tabel 2: Dwaalgasten en zwervers per pentade in België in 2002

Soort	jan			feb			mrt			apr			mei			jun			jul			aug			sep			okt			nov			dec			totaal
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
L. formosana																	3	7	6	7	7	1	1															32
H. fuciformis														6	7	7						1																21
H. euphorbiae (rups)																								4														4
H. gallii (rups)																							2	1														3
I. podalirius																		1																				1
P. machaon							1			1	1		2	24	18	13	6	4		2	37	60	56	10	6	5		1										247
P. machaon (rups)																	2			1	4	4		12	36	82	8	2										151
A. crataegi														1		5	7																					13
A. paphia																		1	4	3		3	14	3	1													29
I. lathonia																				1		15	51	4	59	69	74				2							275
N. antiopa																							2															2
N. polychloros										3		1										1																5
S. trimaculata																1					2	1		1														5
S. lineata														2	28	3	5		1																			39
C. algae																					10	3	2															15
C. sponsa																							1		1													2
M. confusa																		1	2	1	8	8	2	44	50	33	17	9	1	2								178
H. ambigua												1			8	10	2	5	2	1	2	11	36	41	15	2												136
C. hyperici																			1																			1
L. leautieri																												2			1						3
M. albipuncta														1		3	2	3	0	0	2	8	35	16	2			1										73

Tabel 1: Trekvlinders per pentade in België in 2002

soort	jan			feb			mrt			apr			mei			jun			jul			aug			sep			okt			nov			dec			totaal
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
P. xylostella										1	1				1	4	4	16	3	781	222	30	33	20	9	22	1	2			312	1					1463
U. ferrugalis																						1	1														3
N. noctuella																					1	2	1	1	3				2		4						14
C. puppillana																																						0
A. convolvuli																							2			3												5
A. convolvuli (rups)																									1													1
A. atropos																							1															1
M. stellatarum							1	4					1	7	16	41	22	11	15	7	8	14	26	39	34	16	1	4			1							268
M. stellatarum (rups)																																						0
C. croceus													1		2	3	3	6			5	22	317	106	22	11	8	4	1	4	1							516
V. atalanta	2	2					1	2	2	11	4	4	8	94	99	132	150	397	251	572	989	800	873	712	651	742	586	370	104	61	39	3	7	1				7669
V. cardui								2					4	1	52	224	684	1068	72	81	296	2489	3103	364	165	80	59	59	19	12	7	1						8843
A. gamma								1					2	3	10	36	88	92	69	317	833	1043	888	569	591	214	83	63	15	7	8		1					4913
M. umpuncta																				1	1			1														3
M. vitellina																							1	1														2
P. saucia																								1			1	1	1		2	1						7
A. ipsilon																			2				2	1	1	3	2			1	2							14

Tabel 2: Dwaalgasten en zwervers per pentade in België in 2002

Soort	jan			feb			mrt			apr			mei			jun			jul			aug			sep			okt			nov			dec			totaal
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
L. formosana																	3	7	6	7	7	1	1															32
H. fuciformis														6	7	7						1																21
H. euphorbiae (rups)																								4														4
H. gallii (rups)																							2	1														3
I. podalinus																					1																		1
P. machaon									1	1	1		2	24	18	13	6	4		2	37	60	56	10	6	5		1										247
P. machaon (rups)																	2			1	4	4		12	36	82	8	2										151
A. crataegi															1	5	7																					13
A. paphia																		1	4	3		3	14	3	1													29
I. lathonia																				1		15	51	4	59	69	74			2								275
N. antropa																							2															2
N. polychloros										3		1										1																5
S. tnmaculata																1					2	1		1														5
S. lineata														2	28	3	5		1																			39
C. algae																					10	3	2															15
C. sponsa																							1		1													2
M. confusa																		1	2	1	8	8	2	44	50	33	17	9	1	2								178
H. ambigua												1			8	10	2	5	2	1	2	11	36	41	15	2												136
C. hypenci																			1																			1
L. leautieri																													2		1							3
M. albipuncta														1		3	2	3	0	0	2	8	35	16	2				1									73

Volgende soorten werden niet gemeld in 2002: *Duponchelia fovealis* (Zeller, 1847), *Margaritia sticticalis* (Linnaeus, 1761), *Orthonama obstipata* (Fabricius, 1794), *Spodoptera exigua* (Hübner, [1808]), *Chrysodeixis chalcites* (Esper, 1789), *Polyommatus coridon* (Poda, 1761) en *Eurois occulta* (Linnaeus, 1758).

Dankwoord

Aan M. Gillard voor zijn coördinatiewerk t.a.v. de Franstalige medewerkers. Aan alle medewerkers van het BTO voor het nauwkeurig noteren en doorsturen van hun gegevens en het betalen van een bijdrage. Vooral de nachtvlinderspecialisten die zich de moeite getroostten om hun waarnemingen op te tekenen verdienen een speciale vermelding. Verder dank ik het voltallige sectiebestuur van het BTO voor hun inbreng en discussie. Bijzonder woord van dank aan de Uyttenboogaert-Eliasenstichting, de Vlaamse Vereniging voor Entomologie en Entomologie-speciaalzaak Vermandel voor het verstrekken van subsidies, aan B. Misonne voor het klimatologisch overzicht van 2002. W. De Prins en T. Garrevoet wil ik danken voor het nalezen van het manuscript. Tot slot een oproep aan alle vlinderliefhebbers om zich aan te melden als medewerker. U ontvangt dan de benodigde formulieren.

Bibliografie

Anoniem. Klimatologisch Overzicht van het jaar 2002 — http://www.meteo.oma.be/IRM-KMI/climate/

Baaijens, A. M., 2001. *Lithophane leautieri* gevestigd in Nederland (Lepidoptera: Noctuidae). — *Entomologische Berichten*, Amsterdam **61**(11): 153–156.

De Prins, W., 2003. The Lepidoptera of Belgium. — http://home.tiscali.be/be013549/82/Checklists/Lepidoptera/LepMain.htm

De Prins, W., 1998. Catalogue of the Lepidoptera of Belgium. — *Studiedocumenten van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen* **92**: 1–236.

Lempke, B. J. & Ottenheijm , C., 1989. *Stegania trimaculata* de Villers, nieuw voor de Nederlandse fauna (Lep: Geometridae). — *Entomologische Berichten*, Amsterdam **49**: 50–53.

Nash, S., 2002. http://www.migrantmoth.com/

ten Holt, H. & de Vos, R., 2002. *Mythimna scirpi* en *Mythimna sicula* (Lepidoptera: Noctuidae) een complex soortenduo in de Nederlandse fauna. — *Entomologische Berichten*, Amsterdam **62** (3–4): 90–95.

Vanholder, B., 1999. Trekvlinders in 1999, zestiende jaarverslag (Lepidoptera). — *Phegea* **28**(2): 37–56.

Vanholder, B., 2003. Trekvlinders in 2002, achttiende jaarverslag (Lepidoptera). — *Phegea* **31**(2): 41–59.

Vanholder, B & Bolland, F., 2000. *Lithophane leautieri*, een nieuwe soort voor de Belgische fauna (Lepidoptera: Noctuidae, Cuculliinae). — *Phegea* **28**(3): 119–122.

Rhopalocera of Turkey 17. *Satyrium ilicis zabni* raised to species level (Lepidoptera: Lycaenidae)

H. van Oorschot, H. van den Brink & J. G. Coutsis

Abstract. *Satyrium ilicis zabni* van Oorschot & van den Brink, 1991 is raised to species level based on wide distributional overlap and actual sympatry with *S. ilicis ilicis* (Esper, [1779]), and constant differences with the latter taxon in male genitalia, and colour and markings on the underside of the wings.

Samenvatting. Rhopalocera uit Turkije 17. *Satyrium ilicis zabni* verhoogd naar soortniveau (Lepidoptera: Lycaenidae)
Satyrium ilicis zabni van Oorschot & van den Brink, 1991 wordt verhoogd naar soortniveau op grond van grote overlapping in verspreidingsgebieden en werkelijke sympatrie met *S. ilicis ilicis* (Esper, [1779]) en constante verschillen met het laatste taxon in de mannelijke genitaliën en in de kleur en tekening op de onderzijde van de vleugels.

Résumé. Rhopalocères de Turquie 17. *Satyrium ilicis zabni* élevé au statut d'espèce (Lepidoptera: Lycaenidae)
Satyrium ilicis zabni van Oorschot & van den Brink, 1991 est élévé jusqu'au statut d'espèce basé sur une superposition de la distribution et de la sympatrie actuelle avec *S. ilicis ilicis* (Esper, [1779]), des différences constantes dans les genitalia mâle des deux taxons et dans la couleur et le dessin sur le dessous des ailes.

Key words: taxonomy – Lycaenidae – *Satyrium* – *Satyrium ilicis* – *Satyrium zabni* – Turkey – Iran – Iraq.

Oorschot, H. van: Zoological Museum Amsterdam, Plantage Middenlaan 64, NL-1018 HD Amsterdam, Netherlands, (oorschot@science.uva.nl).
Brink, H. van den: Havikstraat 26, NL-1171 DX Badhoevedorp, Netherlands, (bertvdbrink@hotmail.com).
Coutsis, J. G.: Glykonos Street 4, GR-10675 Athens, Greece, (kouts@otenet.gr).

Introduction

Satyrium ilicis (Esper, [1779]) is a widespread butterfly in Turkey (Hesselbarth *et al.* 1995, map 118). In the greater part of the country there occurs *S. ilicis ilicis*, but populations in the south-eastern part had been separated as *S. ilicis zabni* by van Oorschot & van den Brink (1991). The latter differs from the nominotypical subspecies in colour and markings on the underside of the wings. At that time, evidence of a more than subspecific status for *zabni* was inconclusive. New material and data however prompted us to reconsider this conclusion.

Genitalia

Genitalia of both sexes and of both taxa (13 males and 6 females of *ilicis*, 13 males and 8 females of *zabni*) were checked. No constant differences were found in the female genitalia (fig. 3). The male genitalia, on the other hand, showed the following constant (be it slight) differences (figs. 1–2):

– *ilicis*: proximal end of dorsum of valva evenly curved, ventro-distal process of valva short and dorsal cornutus of aedeagus long.

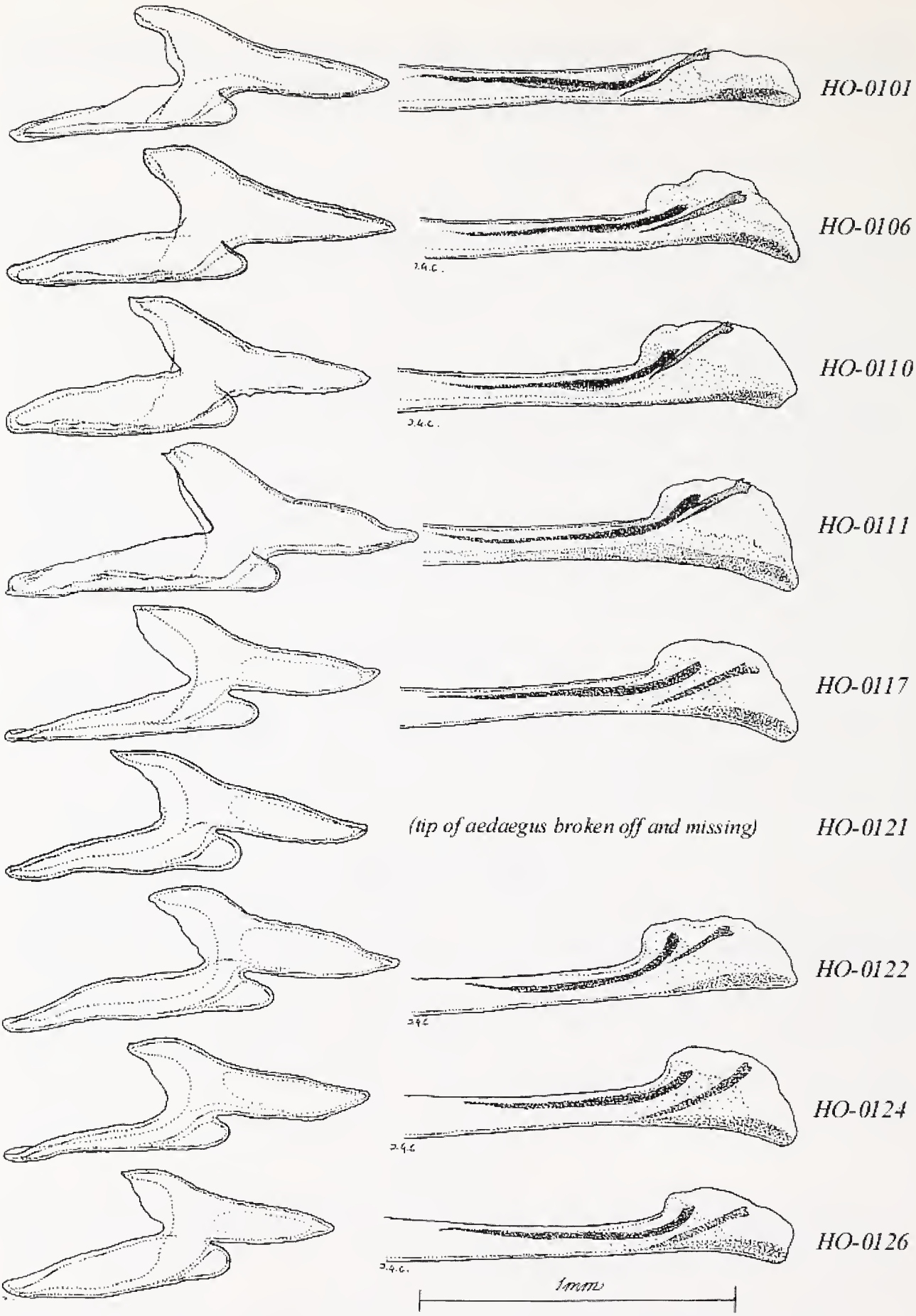

Fig. 1. *S. ilicis* male genitalia (collecting data see table 1); Left: lateral view of left valva; right: lateral view of distal end of aedeagus.

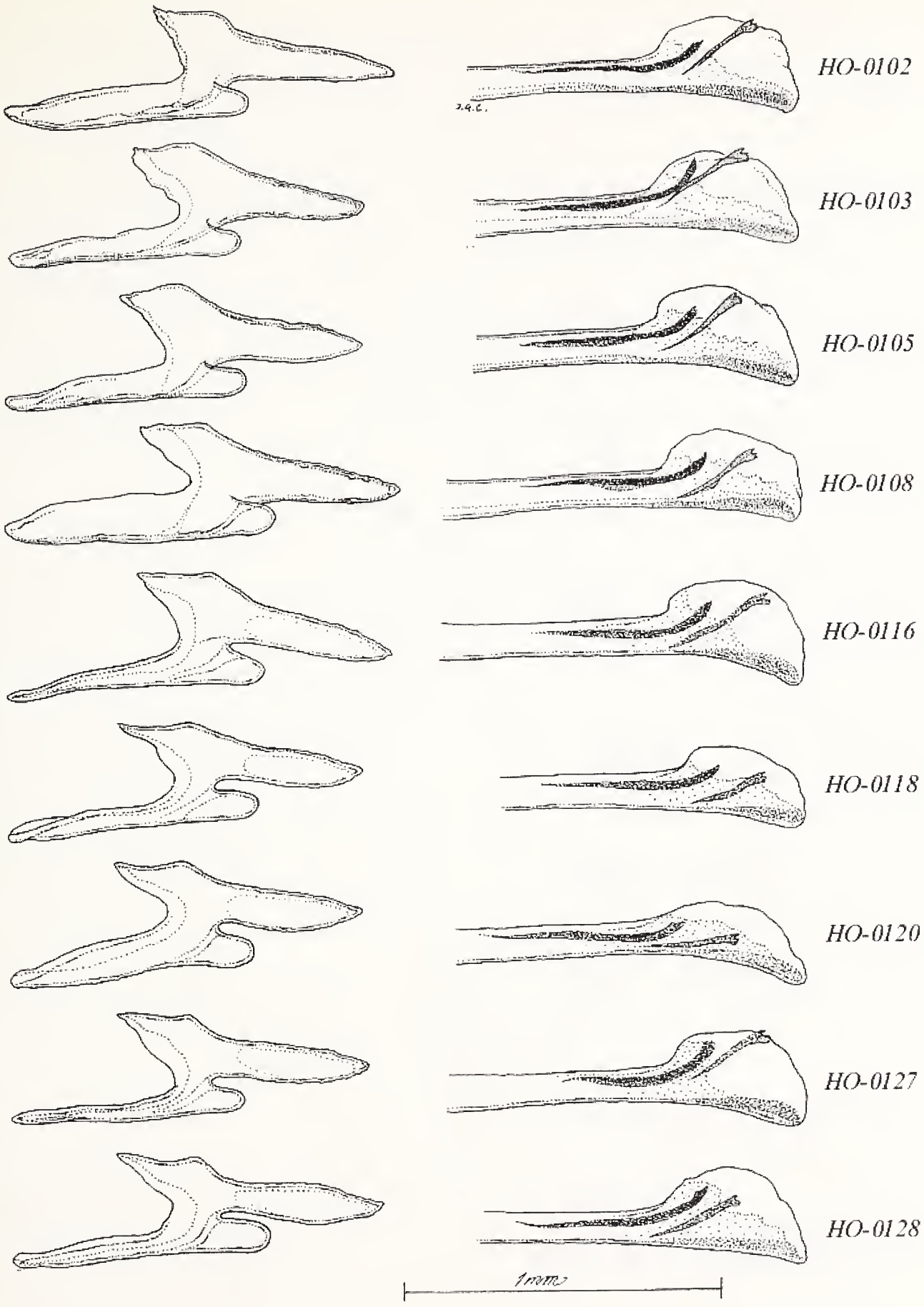

Fig. 2. *S. zabni* male genitalia (collecting data see table 1); Left: lateral view of left valva; right: lateral view of distal end of aedeagus.

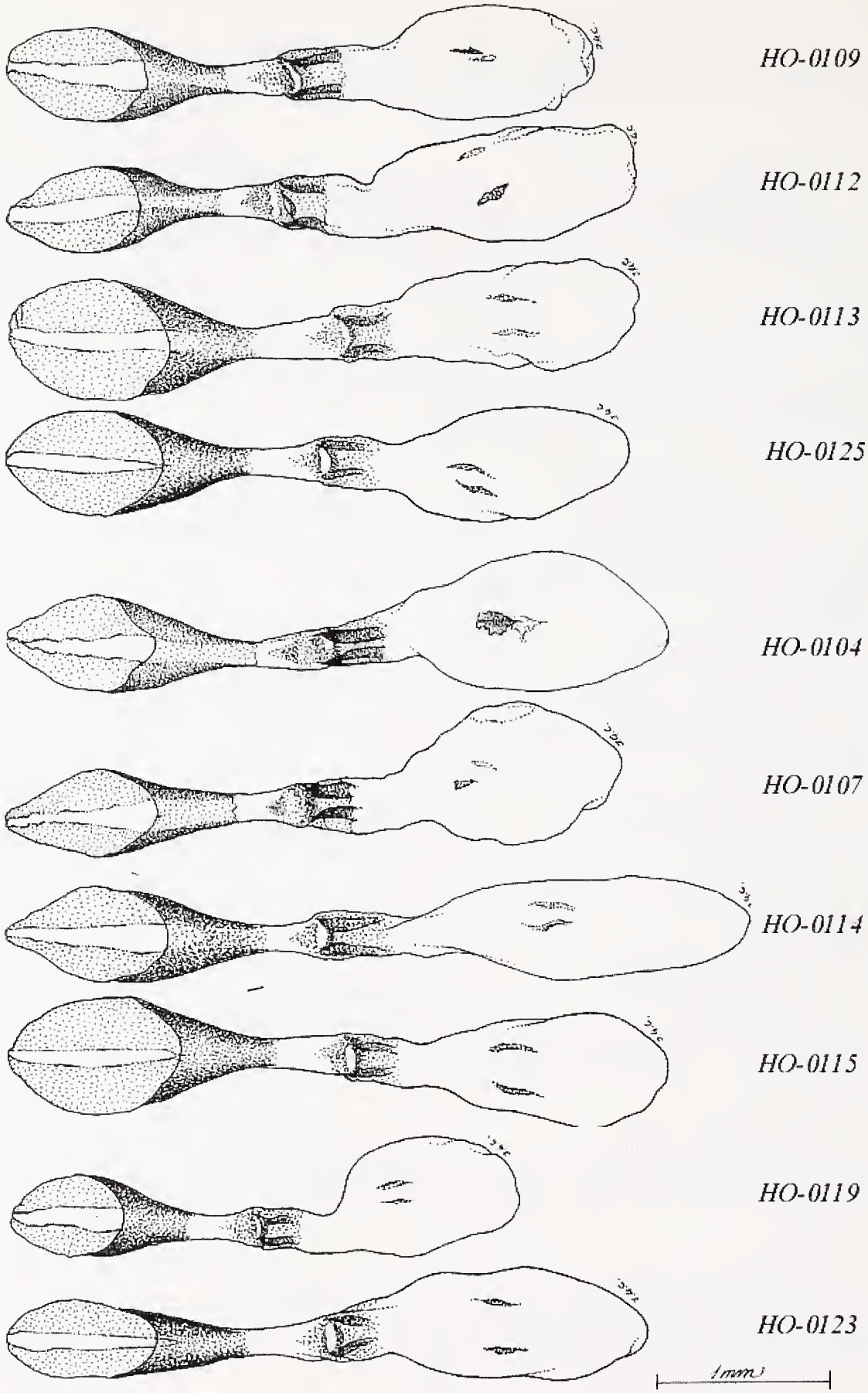

Fig. 3. Female genitalia *S. ilicis* and *S. zabni* (collecting data see table 1); Ventral view of lamela post- and ante-vaginalis, together with the bursa copulatrix, comprising the ductus bursae, the antrum, the corpus bursae and the signa.

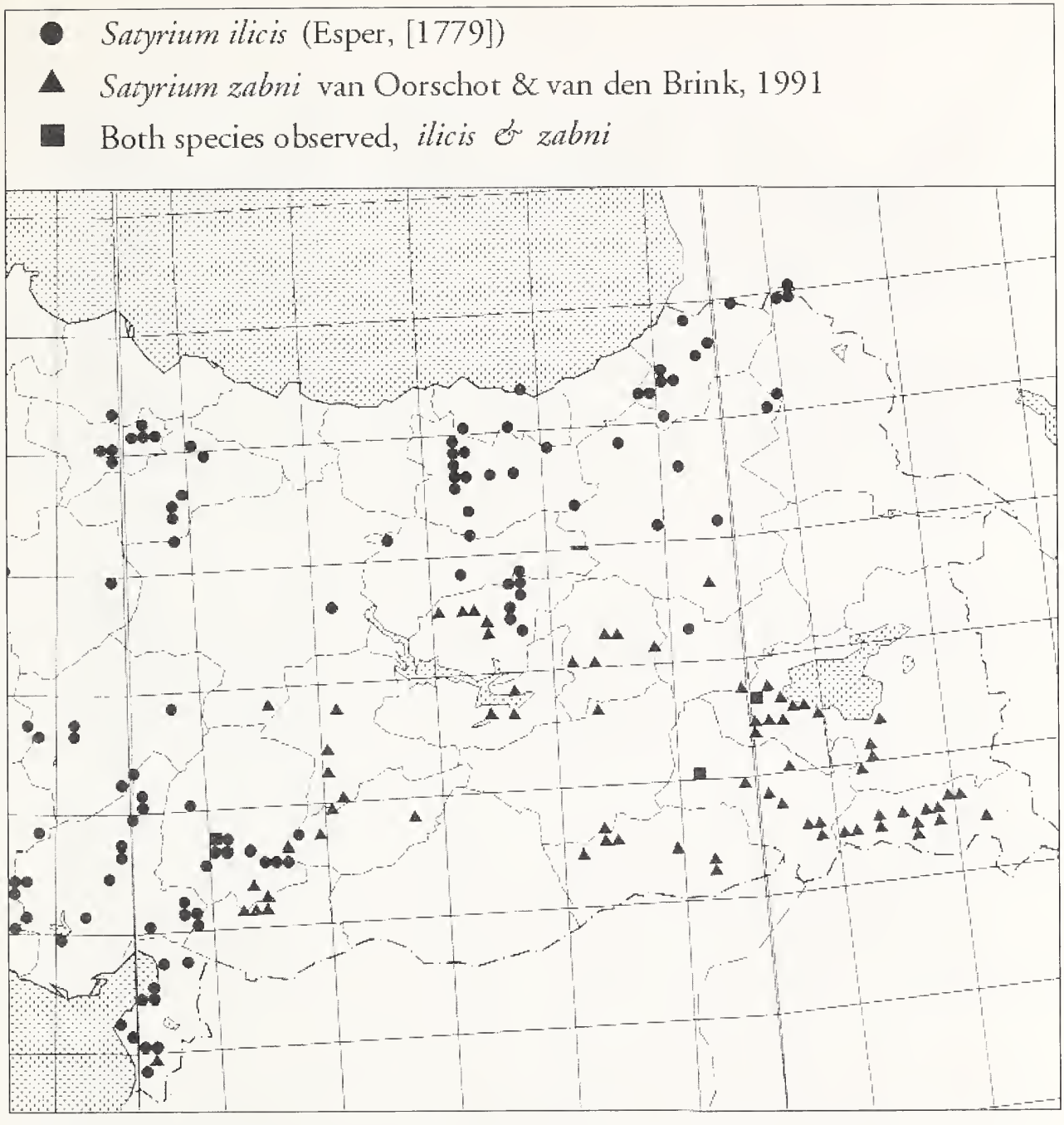

Fig. 4 Distribution of *Satyrium ilicis* and *S. zabni* in East Turkey.

Plate 1

– *zabni*: proximal end of dorsum of valva angled (not evenly curved), ventro-distal end of valva long (average 60% and extreme 10% longer than in *ilicis*) and dorsal cornutus of aedeagus short (average 25% and extreme 10% shorter than in *ilicis*).

Further differences

Externally the two taxa differ mainly in the following features (plate 1):

– ground colour of the underside of the wings: in *zabni* paler than in *ilicis*, also in specimens from the same general area;

– orange scales inwardly bordering the blue area in cell 1b on the underside of the hindwing: in *zabni* present in low numbers in few specimens only, in *ilicis* usually distinctly present; the lack of almost all orange scales makes the blue area in cell 1b in *zabni* very clear.

– hindwing tail: in *zabni* generally larger and more slender than in *ilicis*, most pronounced in females.

Furthermore, the two taxa differ in habitat preference, *zabni* clearly preferring dryer habitats than *ilicis*. This difference is very striking in the zone of distributional overlap (fig. 4). Overall there is hardly any difference in flight period, *zabni* having been collected between 25 May and 20 July, *ilicis* between 2 May and 26 July.

Legend of plate 1.

Figs. 1–2, 4–5, 7–8, 10–11, 13–14, 16–17 *Satyrium zabni* underside

1. Holotype ♂, Turkey, Hakkari, 33–40 km E. Uludere, 1200–1300m, 13.VI.1985, st. 1249, leg. HO[1].
2. ♂, Turkey, Hatay, Şenköy, 25.V.1985, loc. 024, leg. P. S. Wagener.
4. ♂, Turkey, Erzurum, NW. Hinis, 26.VI.2000, 1700 m, st. 2614, leg. HO.
5. ♂, Turkey, Malatya, Gölbası, 1200.1400m, 30.V.1985, st. 1217, leg. HO.
7. ♂, Turkey, Bitlis, 34 km E. Tatvan, 21.VI.2000, 1800 m, st. 2597, leg. HO.
8. ♂, Turkey, Bitlis, 4km E Güroymak, 1450m, 20.VI.1985, leg. H. Falkner.
10. ♂, Turkey, Bingöl, Buglan Geçidi W.side, 1700m, 23.VI.2000, st.2606, leg. HO.
11. ♂, Turkey, Maraş, 30 km W of Maraş, 800m, 31.V.1984, st.1161, leg. HO.
13. ♀, Turkey, Bingöl, Buglan Geçidi W.side, 1700m, 23.VI.2000, st.2606, leg. HO.
14. ♀, Turkey, Siirt, 51 km W. Baykan, 700 m, 4.VI.1985, st. 1229, leg. HO.
16. ♀, Turkey, Erzurum, NW. Hinis, 26.VI.2000, 1700 m, st. 2614, leg. HO.
17. ♀, W. Iran, Luristan, Bisheh, 1200.1700m, 7.VI.1978, leg. W. Eckweiler.

Figs. 3, 6, 9, 12, 15, 18 *Satyrium ilicis* underside

3. ♂, Turkey, Hatay, Teknepınar, 1000 m, 25.V.1985, loc. 22, leg. P. S. Wagener.
6. ♂, Turkey, Adıyaman, 17 km S. Gölbası, 900 m, 31.V.1985, st. 1218, leg. HO.
9. ♂, Turkey, Bitlis, 4km E Güroymak, 1450m, 20.VI.1985, leg. H. Falkner.
12. ♂, Turkey, Maraş, 30 km W of Maraş, 800m, 31.V.1984, st.1161, leg. HO.
15. ♀, Turkey, Siirt, 51 km W. Baykan, 700 m, 4.VI.1985, st. 1229, leg. HO.
18. ♂, Lebanon, Faitroun, 1250 m, 10.VI.1969, leg. F. J. Gross.

[1] HO = H. van Oorschot

Table 1. Material presented in figs. 1–3

HO-0101	*ilicis* ♂	Turkey, Maraş, 30 km W of Maraş, 800m, 31-V-1984, st.1161, leg. HO[1]
HO-0102	*zabni* ♂	Turkey, Maraş, 30 km W of Maraş, 800m, 31-V-1984, st.1161, leg. HO
HO-0103	*zabni* ♂	Turkey, Bitlis, 4km E Güroymak, 1450m, 20-VI-1985, leg. H. Falkner
HO-0104	*zabni* ♀	Turkey, Bingöl, Buğlan Geçidi W-side, 1700m, 23-VI-2000, st.2606, leg. HO
HO-0105	*zabni* ♂	Turkey, Bingöl, Buğlan Geçidi W-side, 1700m, 23-VI-2000, st.2606, leg. HO
HO-0106	*ilicis* ♂	Turkey, Maraş, Hills NW Maraş, 16-17km on the road to Ağabeyli, 7-VI-1999, st.2502, leg. HO
HO-0107	*zabni* ♀	Turkey, Hakkari, Zab valley, 32km SW Hakkari, 1200m, 16-VI-1985, st. 1254, leg. HO
HO-0108	*zabni* ♂	Turkey, Şırnak, Environment Uludere, 1200m, 10-VI-1985, st.1244, leg. HO
HO-0109	*ilicis* ♀	Turkey, Tunceli, 38km NE Tunceli, 1200m, 13-VII-1987, st.1401, leg. HO
HO-0110	*ilicis* ♂	Turkey, Bitlis, 4km E Güroymak, 1450m, 20-VI-1985, leg. H. Falkner
HO-0111	*ilicis* ♂	Turkey, Gaziantep, Fevsipaşa, 550m, 27-V-1985, st.1211, leg. HO
HO-0112	*ilicis* ♀	Turkey, Maraş, Hills NW Maraş, 16–17km on the road to Ağabeyli, 7-VI-1999, st.2502, leg. HO
HO-0113	*ilicis* ♀	Turkey, Siirt, 51 km W. Baykan, 700 m, 4-VI-1985, st. 1229, leg. HO
HO-0114	*zabni* ♀	Turkey, Siirt, 51 km W. Baykan, 700 m, 4-VI-1985, st. 1229, leg. HO
HO-0115	*zabni* ♀	Turkey, Siirt, 51 km W. Baykan, 700 m, 4-VI-1985, st. 1229, leg. HO
HO-0116	*zabni* ♂	Turkey, Hatay, Şenköy, 25-V-1985, loc. 024, leg. P. S. Wagener
HO-0117	*ilicis* ♂	Turkey, Hatay, Teknepınar, 1000 m, 25-V-1985, loc. 22, leg. P. S. Wagener
HO-0118	*zabni* ♂	Turkey, Bitlis, 34 km E. Tatvan, 21-VI-2000, 1800 m, st. 2597, leg. HO
HO-0119	*zabni* ♀	Turkey, Erzurum, NW. Hinis, 26-VI-2000, 1700 m, st. 2614, leg. HO
HO-0120	*zabni* ♂	Turkey, Erzurum, NW. Hinis, 26-VI-2000, 1700 m, st. 2614, leg. HO
HO-0121	*ilicis* ♂	Turkey, Bingöl, Çobantas Geçidi, 40 km SW Karliova, 30-VI-2000, 1550 m, st. 2631, leg. HO
HO-0122	*ilicis* ♂	Turkey, Adıyaman, 17 km S. Gölbası, 900 m, 31-V-1985, st. 1218, leg. HO
HO-0123	*zabni* ♀	Turkey, Adıyaman, 12–20 km E. Gölbası, 800 m, 31-V-1985, st. 1219, leg. HO
HO-0124	*ilicis* ♂	Turkey, Nevşihir, Topuz Dağı, 1535 m, 6-VII-1982, st. 1056, leg. HO
HO-0125	*ilicis* ♀	Turkey, Nevşihir, Topuz Dağı, 1535 m, 6-VII-1982, st. 1056, leg. HO
HO-0126	*ilicis* ♂	Lebanon, Faitroun, 1250 m, 10-VI-1969, leg. F. J. Gross
HO-0127	*zabni* ♂	W. Iran, Luristan, Bisheh, 1200–1700 m, 7-VI-1978, leg. W. Eckweiler
HO-0128	*zabni* ♂	Iraq, Salahuddin, 3400 ft, 3-VI-1957, leg. L. G. Higgins

[1] HO = H. van Oorschot

Distribution

When describing *zabni* (van Oorschot & van den Brink 1991), a slight overlap of the distribution ranges of the two taxa could be established and actual sympatry was observed in two localities only: NE of Karaman Maraş and SW of Bitlis. Afterwards the latter observation proved false. New material and observations indicate an overlap of about 100 km (see fig. 4) and additionally sympatry has been observed in the Prov. of Siirt (51 km W of Baykan), and near Lake Van (see fig. 4).

The distribution of *zabni* extends to North Iraq and to North West Iran as published (1991 and 1995). One *zabni* male from each country has been included in this publication (see table 1).

Conclusion

The wide distributional overlap, the actual sympatry and the constancy of the differences suggest that the two taxa do not interbreed in nature. Hence we raise *zabni* to species level: ***Satyrium zabni* van Oorschot & van den Brink, 1991 stat. nov.**

Acknowledgements

We wish to express our thanks to Dr. P. S. Wagener (†) and Mr. H. Falkner (Karlsruhe, Germany) for the loan of material.

References

Hesselbarth, G., van Oorschot, H. & S. Wagener, S., 1995. *Die Tagfalter der Türkei unter berücksichtigung der angrenzenden Länder*. Vols 1–3, 2201 p. — Selbstverlag Sigbert Wagener, Bocholt, Deutschland.

van Oorschot, H. & van den Brink, H., 1991. Rhopalocera of Turkey 6. On the geographical variation of *Satyrium ilicis* (Esper) with description of *S. ilicis zabni* n. ssp. from South East Turkey (Lepidoptera: Lycaenidae). — *Entomologische Berichten, Amsterdam* **51**(3): 38–43, 5 figures.

Boekbesprekingen

Simon, J. C., Dedryver, C. A., Rispe, C. & Hullé, M. (eds.): *Aphids in a new millennium.*
16 × 24 cm, 549 pp., Science Update Series, te bestellen bij INRA Editions, RD 10, F-78026 Versailles Cedex, France, inra-editions@versailles.inra.fr, paperback, 2004, 62,- € (ISBN 2-7380-1113-6).

Dit boek bevat de proceedings van het 6de Internationaal Symposium over Bladluizen, georganiseerd te Rennes (Frankrijk) in september 2001. Bladluizen blijken sinds het begin van de 21ste eeuw meer aandacht te krijgen en wel op drie punten: het zijn de belangrijkste schadevectoren aan landbouwgewassen wereldwijd, ze zijn uitermate gevoelig voor wijzigingen in de omgeving en kunnen daar goed op inspelen, en ze bezitten originele, biologische eigenschappen zoals cyclische parthenogenese en polyfenisme.

Het boek is ingedeeld in 5 hoofdstukken: 1. Biologie en ecologie, 2. Taxonomie, systematiek en faunistiek, 3. Genetica, populatiebiologie en evolutionaire ecologie, 4. Populatiedynamiek, biologische bestrijding en geïntegreerde gewasbescherming, en 5. Relaties bladluis-plant. Elk van deze hoofdstukken bevat gemiddeld een vijftiental bijdragen door specialisten in het betreffende vakgebied. De meeste hoofdstukken zijn voorzien van enkele figuren, meestal grafieken en diagrammen, maar ook foto's van morfologische details.

Dit boek is erg interessant voor mensen die te maken hebben met de schade aan land- en tuinbouwgewassen veroorzaakt door bladluizen en het controleren daarvan. Uit het boek blijkt dat er nog een hele weg af te leggen is vooraleer bladluizen op een efficiënte manier kunnen worden bestreden. Mede door hun vaardigheid om zich snel aan veranderende omstandigheden te kunnen aanpassen, is een kant-en-klare oplossing niet voorhanden.

Willy De Prins

Van de Kerckhove, O.: *Dagvlinders in het Drongengoed.*
21 × 29,5 cm, 127 p., talrijke tekstfiguren, te bestellen bij Natuurpuntwinkel, Graatakker 11, 2300 Turnhout, winkel@natuurpunt.be, paperback 2003, 14,- € (leden Natuurpunt 12,50 €).

Het Drongengoed ligt in de provincie Oost-Vlaanderen, ongeveer halverwege Gent en Brugge. Het is een natuurgebied van ca. 730 ha waarvan 552 ha bebost zijn. In dit gebied werden sinds 1973 de dagvlinders geïnventariseerd. In het totaal werden er 34 soorten vastgesteld.

In deze publicatie wordt eerst ingegaan op de vegetatie van het gebied en dan worden de afzonderlijke soorten gedetailleerd besproken. Hierbij wordt aangegeven of de soort vooruit- of achteruitgaat en of er bepaalde fluctuaties in de populatie merkbaar zijn in een tijdspanne van ca. 30 jaar. De voedselplanten van de rups en de nectarplanten van het imago worden aangegeven. Dikwijls worden enkele gegevens in tabellen of grafieken duidelijk gemaakt, zoals vliegtijden en biotoopkeuzes.

In een apart hoofdstukje worden 5 soorten vermeld die wel in de regio, maar niet in het Drongengoed zelf voorkomen. Andere hoofdstukken bevatten details over de ecologie (overzomering, schuilgedrag, migratie, dispersie, genmigratie e.d.), beheersmaatregelen in het gebied (maaien, begrazing e.d.) enz. Achteraan volgen tabellen waarin heel wat cijfermateriaal overzichtelijk wordt weergegeven. Het boek bevat een zeer interessante en gedetailleerde studie van de dagvlinderfauna van een waardevol natuurgebied.

Willy De Prins

Quand l'Afrique fait du tourisme sous la forme de *Sceliodes laisalis* (Lepidoptera: Crambidae)

R. H. Nyst

Abstract. *Sceliodes laisalis*, an African species on a visit in Belgium (Lepidoptera: Crambidae)

A single specimen of *Sceliodes laisalis* (Walker, 1859) was caught in a light trap in the centre of Brussels on 05 August 2004. It remains unknown whether this specimen represents a migrant or whether it was imported with tomatoes, its larval hostplant. This is the first record of this species in Belgium. In Europe, only very few records are know from Spain and the United Kingdom.

Samenvatting. *Sceliodes laisalis*, een Afrikaanse soort op bezoek in België (Lepidoptera: Crambidae)

Een exemplaar van *Sceliodes laisalis* (Walker, 1859) werd op licht verzameld in het centrum van Brussel op 05 augustus 2004. Het blijft onbekend of het om een migrant gaat of om een geïmporteerd exemplaar samen met tomaten, de voedselplant van de rups. Dit is de eerst melding van deze soort in België. In Europa zijn slechts enkele waarnemingen bekend uit Spanje en Groot-Brittannië.

Key words: *Sceliodes laisalis* – *Galleria mellonella* – Belgium – faunistics – First record.

Nyst, R. H.: Bd de Dixmude 17, B-1000 Bruxelles.

En 2003 je m'étais consolé de ne pouvoir chasser à Ottignies, en m'intéressant aux éventuelles "richesses" offertes par mes lampes à U.V. placées sur ma petite terrasse dans l'angle Nord-Ouest du pentagone Bruxellois. Mes captures (62 espèces déterminées) avaient été signalées (en particulier les migrateurs) dans les Dernières Nouvelles du Belgisch Trekvlinderonderzoek (2003/4) et dans Nyst (2003).

Figure 1. *Sceliodes laisalis* (Walker, 1859), Belgique, Brabant, Bruxelles, 05.VIII.2004, leg. et coll. R. H. Nyst.

Ce succès inattendu m'a incité à continuer ces chasses. De nouvelles espèces se sont ajoutées mais il est trop tôt pour établir une liste générale. Par contre j'ai fait deux captures qui me semblent mériter d'être signalées dès maintenant.

La plus intéressante est celle d'un exemplaire de *Sceliodes laisalis* (Walker, 1859) le 05.VIII.2004. Cette jolie pyrale (Crambidae: Spilomelinae) de 26 mm d'envergure n'est reprise ni dans le catalogue De Prins (1998) ni dans la liste Leraut (1997) et semble donc n'avoir jamais été capturée ni en Belgique ni en France. En Europe l'espèce est seulement connue de quelques captures en Espagne (Vives Moreno 1994).

Dans mes ouvrages de référence cette espèce ne figure que dans Goater (1986). L'auteur signale une prise en 1973 (qui se trouve au Natural History Museum) et deux autres en 1983, en Grande Bretagne également. Outre en Grande Bretagne, *S. laisalis* n'a été trouvé en Europe qu'en Espagne (Speidel 1986, Vives Moreno 1994).

Selon Goater (1986) c'est une espèce africaine qui n'a été signalée que très occasionnellement en Europe. Peut-être s'agirait-il de migration ou d'importations de chenilles avec les tomates dont elles se nourrissent.

Beaucoup moins joli, un exemplaire ♂ de *Galleria mellonella* (Linnaeus, 1758) (Pyralidae: Galleriinae) constitue tout de même une capture intéressante. D'après le catalogue De Prins (1998) il n'a jamais été signalé du Brabant, du Limburg, de Oost-Vlaanderen, et du Hainaut. Après 1980 il n'est signalé que des provinces de Antwerpen, Namur et Luxembourg.

Même si à titre personnel je n'aspire pas à la canicule, j'espère tout de même que le soleil n'oubliera mon petit coin de ville d'ici à l'automne!

Bibliographie

De Prins, W., 1998. Catalogue of the Lepidoptera of Belgium. — *Documents de Travail de l'I.R.Sc.N.B.* **92**: 1–236.

Goater, B., 1986. *British Pyralid Moths. A Guide to their Identification.* — Harley Books, Colchester, 175 pp., 8 colour plates.

Leraut, P., 1997. Liste systématique et synonymique de Lépidoptères de France, Belgique et Corse (deuxième édition). — *Supplément à Alexanor*, 526 pp.

Nyst, R. H., 2003. Chasses insolites et quelques localisations géographiques belges peut-être utiles ou rares (Lepidoptera). — *Phegea* **31**(4): 197–198.

Speidel, W., 1986. Pyralidae. In: Karsholt, O. & Razowski, J. (eds.): *The Lepidoptera of Europe.* — Apollo Books, Stenstrup, 380 pp. Chapter pagination: 166–196.

Vives Moreno, A., 1994. Catalogo sistematico y sinonimico de los lepidopteros de la Península Iberica y Baleares (Insecta: Lepidoptera). — Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, Madrid, 775 pp.

A propos de *Laphria hecate* (Diptera: Asilidae, Laphriinae)

Guy Tomasovic & Guy Van de Weyer

Samenvatting. Over *Laphria hecate* (Diptera: Asilidae, Laphriinae)
De status van het taxon *Laphria hecate* Gerstaecker, 1861 uit Griekenland wordt besproken.

Abstract. Note on *Laphria hecate* (Diptera: Asilidae, Laphriinae)
The taxonomic status of *Laphria hecate* Gerstaecker, 1861 from Greece is discussed.

Key words: Diptera – Asidae – *Laphria hecate* – Greece.

Tomasovic, G.: Faculté des Sciences Agronomiques, Zoologie générale et appliquée, Passage des Déportés 2, 5030 Gembloux.
Van de Weyer, G.: Pieter Breughellaan 26, 2840 Reet (guido.vandeweyer@skynet.be).

Introduction

La description de *Laphria hecate* par Gerstaecker (1861), a été réalisée d'après une seule femelle provenant de Grèce et se trouvant actuellement au Museum für Naturkunde de Berlin sous le n° 354 (Schumann 1973).

Dans son ouvrage sur les Asilidae Paléarctique, Engel (1930) renseigne un mâle, prit à Parnas, Grèce (coll. Von Röder), qu'il considère comme l'allotype de *Laphria hecate* et il place le taxon dans le groupe de *Laphria flava* (Linnaeus, 1761). Groupe dont les espèces, à cette époque, se distinguent surtout par des différences de colorations. Depuis ce travail, plus aucune capture, du moins à notre connaissance, de *L. hecate* n'a été signalée en littérature.

L'espèce *Laphria flava* est comme tous les membres de sa famille liée aux milieux boisés et elle est présente sur presque toute l'Europe. Nous la trouvons de la Suède à la Russie et jusqu'aux pays méditerranéens. Ces derniers allant de l'Espagne à la Grèce (Lehr 1988), ainsi qu'en Turquie (Hayat 1993) et en Algérie (Tomasovic 2000). Elle est également renseignée de Mongolie et du Nord de l'Inde (Lehr 1988). De part sa large distribution notre espèce présente de notable variations de couleurs, variations qui ont données plusieurs synonymies.

Matériaux

Nos collègues J. Dils et J. Faes, lors d'un séjour en Grèce, ont collectés à Thesprothia, Margariti, 120 m (N 39°19'12", E 20°26'44"), un exemplaire mâle dont les caractères externes correspondes à ceux énoncé par Engel (1930) pour *Laphria hecate*.

Mais la dissection et l'étude du génitalia de notre spécimen ont montré que les structures composants cet organe sont tout à fait similaire à celles de *Laphria flava*.

Conclusion

Au vu de ce qui précède il ne nous parait pas trop hasardeux de penser que *Laphria hecate* est également un synonyme de *Laphria flava*. Mais chez les Asilidae les femelles sont souvent très difficiles à départager et seule une étude, peut-être génétique, de l'Holotype femelle, pourra valider ou invalider le taxon *Laphria hecate* Gerstaecker, 1861.

Bibliographie

Engel, E. O., 1930. Family Asilidae. — In: Lindner (Ed.), *Die Fliegen der palaearktischer Region* **4**: 321–491.

Gerstaecker, C. E. A., 1861. Hr. W. Peters legte eine Mitteilung des Hrn. Dr. Gerstaecker über eine Sammlung von Raubfliegen (Dipteren *Asilidae*) aus Griechenland. — *Monatsber. Preuss. Akad. Wiss. Berlin* : 1010–1013.

Hayat, R., 1993. Erzurum ve çevre illerindeki asilidae (Diptera) Türleri üzerinde faunistik ve sistematik çalismalar. — Atatürk Üniversitesi, 109 pp.

Lehr, P. A., 1988. Family Asilidae. — In: Soos, A. & Papp, L. (Eds.) *Catalogue of Palaearctic Diptera* **5**: 195–236.

Schumann, H., 1973. Die Asiliden-typen der Dipteren-Sammlung des Zoologischen Museums in Berlin. — *Mitteilungen aus dem Zoologischen Museum in Berlin* **49**(1): 81–174.

Tomasovic, G., 2000. Notes sur les Asilidae paléarctiques (Diptera Brachycera) (14–18) *Laphria flava* (Linné, 1761), *Laphria bomboides* Macquart, 1849 et *Machimus cowini* (Hobby, 1946). — *Bulletin de la Société royale belge d'Entomologie* **136**: 60–62.

Bolitophagus reticulatus aan de westrand van Brussel (Coleoptera: Tenebrionidae)

Willy Troukens

Abstract. *Bolitophagus reticulatus* at the westside of Brussels (Coleoptera: Tenebrionidae)
On 03 August 2004, a male of *B. reticulatus* (Linnaeus, 1767) was caught at Dilbeek (Brabant) in a light trap. It is the second record of this species in Belgium.

Résumé. *Bolitophagus reticulatus* à la périphérie ouest de Bruxelles (Coleoptera: Tenebrionidae)
Le 03 août 2004, un mâle de *B. reticulatus* (Linnaeus, 1767) a été capturé à Dilbeek (Brabant) dans un piège lumineux. C'est le deuxième exemplaire trouvé en Belgique.

Key words: Bolitophagus reticulatus – Belgium – faunistics.

Troukens, W.: Ninoofsesteenweg 782/8, B-1070 Anderleeht.

Op 3 augustus 2004 vond ik in mijn kleine Heath-val te Dilbeek (Brabant) een mannetje van *Bolitophagus reticulatus* (Linnaeus, 1767). Ik had dit kevertje hier nog nooit eerder gezien.

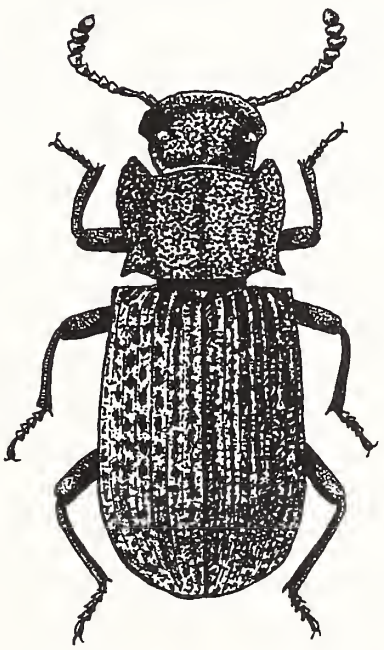

Figuur 1: *Bolitophagus reticulatus*, België, Brabant, Dilbeek, 03.VIII.2004, leg. W. Troukens.

B. reticulatus is een dofzwarte rouwtor van 7 mm lengte. Het halsschild is diep en dicht bestippeld en valt op door de vooruitstekende voorhoeken en de doornachtige achterhoeken; de zijrand is breed afgeplat en zwak gekarteld. De evenwijdige dekschilden zijn gekenmerkt door de scherpe schouderhoeken, de 9 grove stippelrijen en de fijne, kielvormige tussenribben die soms onderbroken zijn. De eerste 2 ribben naast de naad zijn fijner dan de overige. De voorschenen dragen 2 kleine eindsporen; bij de mannetjes zijn ook de midden- en

achterschenen voorzien van een klein eindspoor. De mannetjes zijn tevens te herkennen aan de lange, witte haren op het 3de tot het 7de sprietlid.

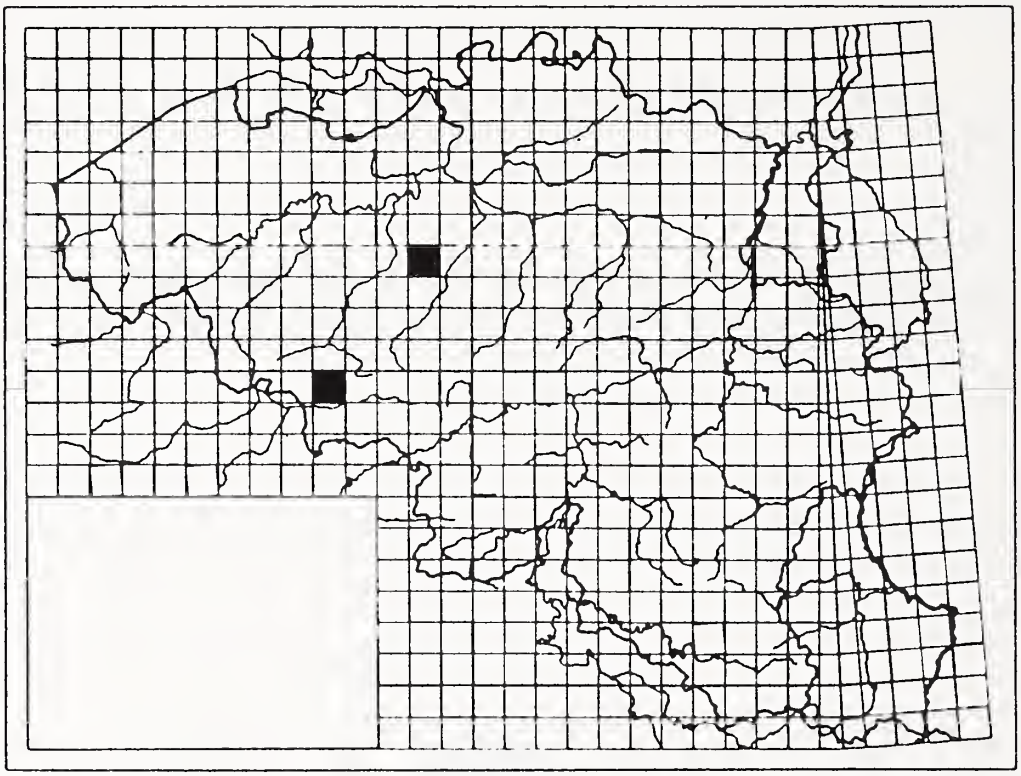

Figuur 2: Vindplaatsen in België van *Bolitophagus reticulatus* (Linnaeus, 1767): Ville-Pommeroeul en Dilbeek.

Volgens Keer (1930: 839) leeft *B. reticulatus* in boomzwammen (*Polyporus*) van beuken, lijsterbessen en sparren. Er zijn ook waarnemingen gemeld op dode vogels. De kever komt voor in heel Europa —in Midden-Europa vooral in bergstreken (Kaszab 1969: 247)— en verder tot in Centraal-Rusland. In Nederland is dit insect nog niet gevonden (Brakman 1966: 145). In België was tot nu toe slechts één vangst bekend: Ville-Pommeroeul, 27.VII.1970 (Libbrecht 1988: 17). De vondst te Dilbeek bewijst dat *B. reticulatus* in België wel degelijk inheems is. Het is een rouwtor die, mits gericht zoeken, wellicht ook zou kunnen gevonden worden in de oude Brabantse beukenbossen zoals het Zoniënwoud.

Bibliografie

Brakman, P. J., 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggend gebied. — *Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging* **2**.

Libbrecht, M. B., 1988. Catalogue des Tenebrionidae (Coleoptera) de Belgique. — *Studiedocumenten van het K.B.I.N.* **51**.

Kaszab, Z., 1969. Tenebrionidae. In: Freude, Harde & Löhse, *Die Käfer Mitteleuropas. Band 8*. — Goecke & Evers Verlag, Krefeld.

Keer, P. M., 1930. *Calwer Keverboek, Band 2*. — Thieme & Cie., Zutphen.

Polyommatus (*Neolysandra*) *coelestina* from central Greece (Lepidoptera: Lycaenidae)

Hristos T. Anastassiu & John G. Coutsis

Samenvatting. *Polyommatus* (*Neolysandra*) *coelestina* uit Centraal-Griekenland (Lepidoptera: Lycaenidae)
Een vindplaats van *Polyommatus* (*Neolysandra*) *coelestina* (Eversmann, 1843) werd ontdekt op het Griekse vasteland, wat aantoont dat deze soort niet uitsluitend op de Peloponnesos voorkomt.

Résumé. *Polyommatus* (*Neolysandra*) *coelestina* (Eversmann, 1843) de Grèce centrale (Lepidoptera: Lycaenidae)
Une nouvelle localité de *Polyommatus* (*Neolysandra*) *coelestina* (Eversmann, 1843) fut découverte en Grèce continentale, ce qui montre que cette espèce n'existe pas seulement sur le Péloponnèse.

Key words: *Polyommatus* (*Neolysandra*) *coelestina* – Greece – Distribution

Anastassiu, H. T.: 36 Argyrokastrou Street, GR-15773 Athens (Zografou), Greece (hristosa@esd.cce.ntua.gr).
Coutsis, J. G.: 4 Glykonos Street, GR-10675 Athens, Greece (kouts@otenet.gr).

Introduction

The discovery of *Neolysandra coelestina* (Eversmann, 1843) in Greece, was carried out in 1971 on Mt. Helmós, in the Pelopónnisos (Bretherton *et al.*, 1972). It was later also recorded from Mt. Erímanthos, which is likewise situated in the Pelopónnisos and lies about 30 km to the west of Mt. Helmós (Bollino *et al.*, 1996). It was then assumed that the species was a relict element of Asiatic origin, which somehow had managed to maintain a foothold exclusively within the restricted area of these two mountain ranges, the more so as repeated searches to try and detect its presence on other Peloponnesean mountains brought about negative results.

New record

During a recent collecting expedition by the first author to Central Greece (Stereá Ellás) in late June 2004 and while visiting a mountain range situated in the district of Viotía, two worn females and one worn male were captured that on superficial grounds appeared to be *Neolysandra coelestina.* These were subsequently dissected by the second author and their genitalia confirmed them as such. All three specimens were captured at an altitude of about 1500m and in association with a *Vicia* species, which on superficial grounds appeared to be *Vicia dalmatica* A. Kerner (the already known larval host-plant of *coelestina*), but which must await definitive identification by a botanist.

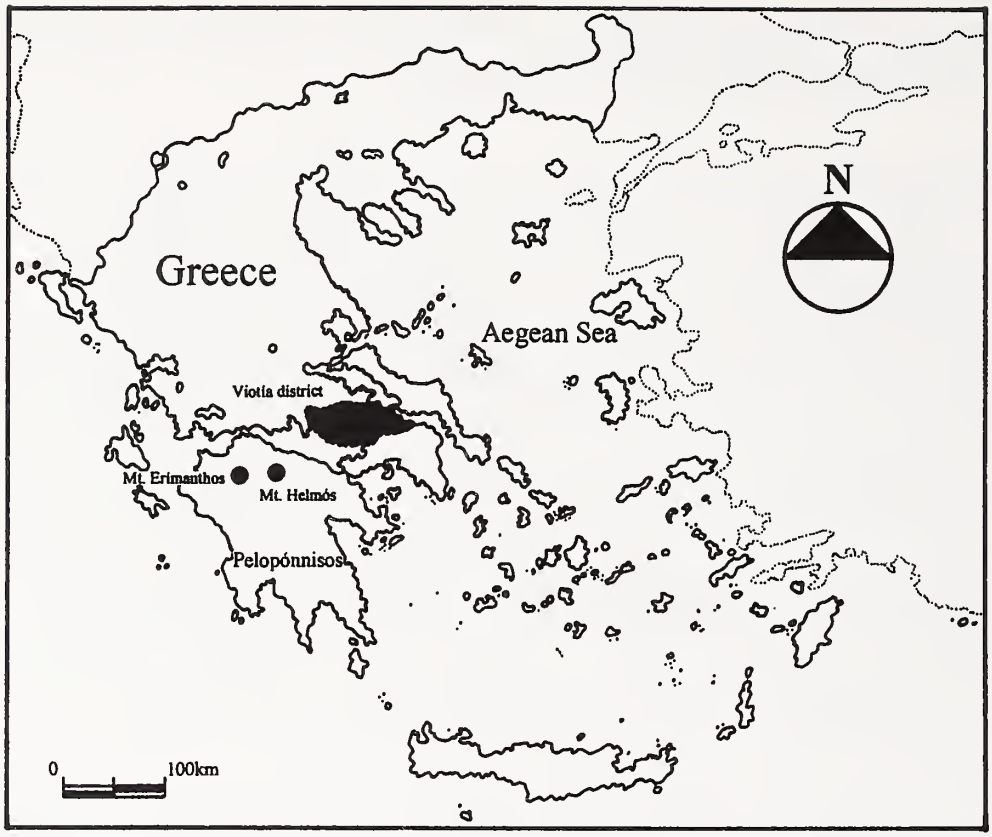

Figure 1: Map of Greece, indicating the sampling localities.

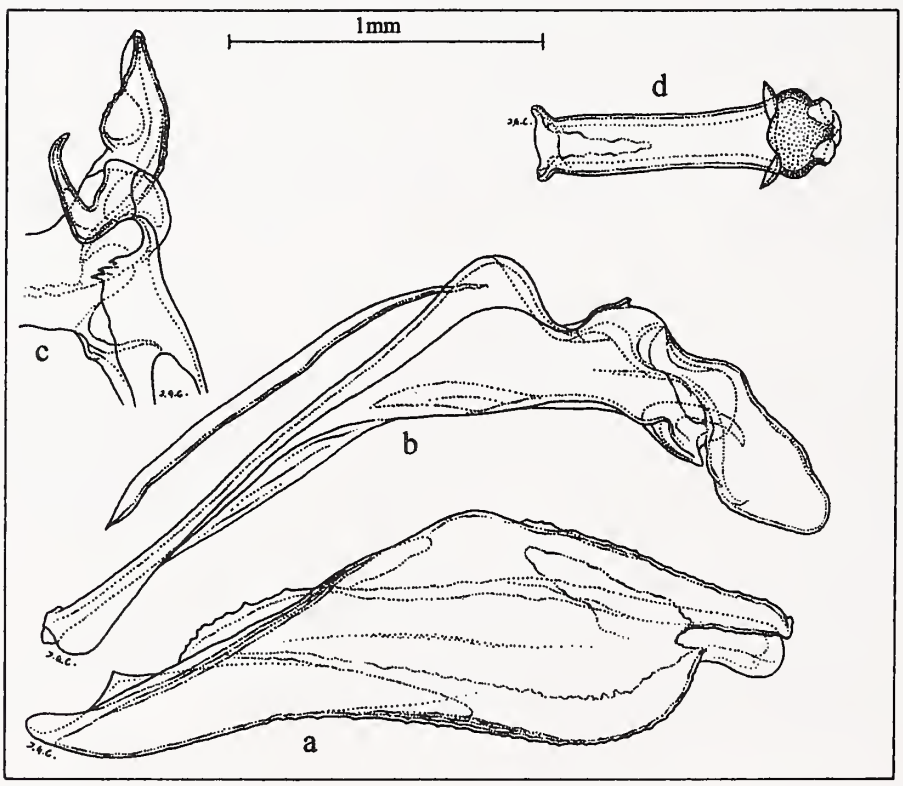

Figure 2: Male genitalia of *Neolysandra coelestina* (Eversmann, 1843) recorded from Central Greece, district of Viotía: **a**.– Side view of exterior face of left valva. **b**.– Side view of left side of genitalia, with valva and aedeagus removed. **c**.– Ventral view of right half of tegumen, together with right labis and falx. **d**.– Dorsal view of aedeagus.

Discussion

This new record extends by about 70 km to the northeast the hitherto known range of *coelestina* in Greece and shows that the butterfly is not a Peloponnesean isolate. The vast range of the known larval host-plant on the Greek mainland as well as the lack of geographic and climatic barriers suggest that *coelestina* might prove to be much more widespread in Greece than originally assumed.

References

Bollino, M., Vitale, F., Sala, G., Cesaroni, D. & Sbordoni, V., 1996. A check-list of Papilionoidea (Lepidoptera, Rhopalocera) from Erymanthos Oros (Greece, Pelopónnisos). — *Linneana Belgica* **15**(6): 342–348.

Bretherton, R. F., Coutsis, J., Higgins, L. G. & de Worms, C. G. M., 1972. *Agrodiaetus coelestina* Eversmann: a Lycaenid new to Greece & western Europe. — *Entomologist's Record and Journal of Variation* **84**: 29–32.

SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES
3 9088 01118 4421

Mythimna (*Morphopoliana*) *languida* (Lepidoptera: Noctuidae)

Maurits De Vrieze

In april 2004 werden de eerste twee exemplaren van de voorjaarsgeneratie van *Mythimna* (*Morphopoliana*) *languida* (Walker, 1858) verzameld te Jávea (Alicante), Spanje. De voorspelde, waarschijnlijke bivoltiene cyclus voor Spanje (Yela & De Vrieze 2002) wordt hiermede bevestigd.

Literatuur

Yela, J. L. & De Vrieze, M., 2002. *Mythimna* (*Morphopoliana*) *languida* (Walker, 1858): first records for the Ibero-balearic area (Lepidoptera: Noctuidae: Hadeninae). — *Boletín de la Sociedad Entomológica Aragonesa* **30**: 165–167.

Inhoud:

Anastassiu, H. T. & Coutsis, J. G.: *Polyommatus* (*Neolysandra*) *coelestina* from central Greece (Lepidoptera: Lycaenidae) 153
De Vrieze, M.: *Mythimna* (*Morphopoliana*) *languida* (Lepidoptera: Noctuidae) 156
Nyst, R. H.: Quand l'Afrique fait du tourisme sous la forme de *Sceliodes laisalis* (Lepidoptera: Crambidae) 147
Tomasovic, G. & Van de Weyer, G.: A propos de *Laphria hecate* (Diptera: Asilidae, Laphriinae) 149
Troukens, W.: *Bolitophagus reticulatus* aan de westrand van Brussel (Coleoptera: Tenebrionidae) 151
Vanholder, B.: Trekvlinders in 2002, negentiende jaarverslag (Lepidoptera) .. 117
van Oorschot, H., van den Brink, H. & Coutsis, J. G.: Rhopalocera of Turkey 17. *Satyrium ilicis zabni* raised to species level (Lepidoptera: Lycaenidae) 137
Boekbesprekingen 146

verantw. uitg.: W. De Prins, Nieuwe Donk 50, B-2100 Antwerpen (Belgium) - Tel: +32-3-322.02.35